

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Луганський національний університет імені
Тараса Шевченка»
Факультет іноземних мов
Кафедра романо-германської філології

Рисухін Андрій Віталійович

ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ КОМПЛЕКСІВ
ПРИ НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ
ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Магістерська робота
за спеціальністю 014 Середня освіта. Мова і література
(англійська)

Особистий підпис – _____

Науковий керівник – _____
(підпис)

__Степикіна Т. В.__
(кандидат філософських наук,
доцент)

Зав. кафедри – _____
(підпис)

__Биндас О.М.__
(кандидат педагогічних наук, доцент)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти навчально-методичного комплексу при вивченні іноземної мови	6
1.1. Навчально-методичний комплекс як вид навчальної діяльності.....	6
1.2. Основні принципи та структура навчально-методичного комплексу.....	10
1.3. Критерії оцінки навчально-методичного комплексу.....	20
Висновки до розділу 1.....	32
РОЗДІЛ 2. Аналіз навчально-методичного комплексу при вивченні іноземної мови	34
2.1. Технологія використання навчально-методичного комплексу.....	34
2.2. Дослідження навчально-методичного комплексу.....	40
2.3. Аналіз результатів.....	44
2.4. Рекомендації щодо формування навчально-методичного комплексу для учнів старших класів закладів загальної середньої освіти	56
Висновки до розділу 2.....	65
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	71

ВСТУП

У сучасних умовах англійська мова розглядається як засіб спілкування і залучення до культури іншого народу. Особлива увага приділяється навчанню англійської мови. Відповідно до Державного стандарту, прийнятого Постановою Кабінету Міністрів від 20 квітня 2011 року № 462, метою вивчення іноземної мови є формування в учнів комунікативної компетентності з урахуванням комунікативних умінь, сформованих на основі мовних знань і навичок, оволодіння уміннями та навичками спілкуватися в усній і письмовій формі з урахуванням мотивів, цілей та соціальних норм мовленнєвої поведінки у типових сферах і ситуаціях.

Актуальність теми полягає в тому, що у сучасній практиці викладання іноземних мов навчально-методичний комплекс (НМК) став невід'ємною частиною освітнього процесу під час викладання іноземної мови. НМК – це сукупність нормативних та навчально-методичних матеріалів на паперовій та / або в електронній формах, необхідних і достатніх для ефективного виконання учнями робочої програми навчальної дисципліни, передбаченої навчальним планом підготовки відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня за певним напрямом підготовки [82, с.8]. Усі компоненти такого комплексу розраховані на те, що навчання буде здійснюватися на основі їхньої взаємодії завдяки різним каналам сприйняття.

Методичні рекомендації щодо вивчення іноземної мови у 2016-2017 навчальному році відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 17.08.2016 р. № 1/9-437 відображують, що особливо важливо розвивати в дітей позитивну мотивацію до вивчення іноземної мови, а також формувати здатність і готовність до іншомовного навчання на наступному етапі основної школи. Ефективність раннього початку вивчення іноземної мови не викликає сумнівів, тому що мова, вивчена в дитинстві, розкриває мовні й комунікативні здібності учня: мимоволі зіставляються факти двох мов; мовна картина світу створюється окремо для кожної мови. Іншомовна діяльність як новий спосіб

спілкування молодшого школяра потребує створення позитивної мотивації, яка є одним із найважливіших психологічних факторів успішності вивчення іноземної мови і ключовим питанням організації навчання школярів. Проблему навчально-методичного комплексу з англійської мови для учнів закладів загальної середньої освіти досліджувало багато вчених (М.А. Аріян, М.З. Біболєтова, О.Б. Бігич, В.М. Буренко, О.Р. Валігура, І.М. Верещагіна, Н.Д. Гальскова, Я.Б. Кодлюк, О.О. Коломінова, Н.О. Колтко, О.Ю. Король, В.Г. Куліш, М.О. Кучма, Л.І. Морська, Є.Й. Негневицька, З.М. Нікітенко, В.М. Плахотник, В.Г. Редько, Г.В. Рогова, С.В. Роман, В.В. Сафонова, О.М. Соловова, Л.М. Узунова, В.М. Філатов, Л.Я. Хоменко, Г.С. Чекаль, Т.Я. Яковлева та ін.).

Структура, зміст і методичний апарат НМК мають реалізовувати особистісно зорієнтований підхід до навчання, провідні функції підручників (інформаційну, розвивальну, виховну, мотиваційну); відповідати інноваційним підходам у методиці: запитам віку школярів, їх прагненню до пізнання, спілкування, різноманітної продуктивної діяльності. Але недостатня увага приділяється аналізу комунікативного матеріалу, представленого в НМК з англійської мови.

Мета роботи – охарактеризувати особливості використання навчально-методичних комплексів при навчанні іноземної мови.

Об'єктом роботи є навчально-методичний комплекс як вид навчальної діяльності.

Предметом розгляду є використання навчально-методичних комплексів при навчанні іноземної мови у закладах загальної середньої освіти.

Мета роботи зумовила **наступні завдання**:

- 1) розкрити сутність навчально-методичного комплексу як виду навчальної діяльності;
- 2) визначити основні принципи та структуру навчально-методичного комплексу;

- 3) охарактеризувати критерії оцінки навчально-методичного комплексу;
- 4) дослідити навчально-методичний комплекс та проаналізувати результати;
- 5) сформулювати рекомендації щодо формування навчально-методичного комплексу для учнів старших класів закладів загальної середньої освіти.

Теоретичне значення даного дослідження полягає у тому, що в ньому аналізується навчально-методичний комплекс з англійської мови.

Практичне значення. Матеріали роботи можна використовувати у курсах з методики викладання іноземної мови, під час розробки лекційних і семінарських занять та при написанні курсових робіт.

Методи дослідження. У процесі опрацювання теоретичного матеріалу за темою дослідження було застосовано метод аналізу та синтезу, метод індукції, структурний метод, аналітичний, описовий.

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, двох розділів та висновків до них, загальних висновків, списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО КОМПЛЕКСУ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

1.1. Навчально-методичний комплекс як вид навчальної діяльності

Навчально-методичний комплекс (далі НМК) – це система, всі частини якої взаємопов'язані і взаємозалежні. Вони утворюють єдине ціле, яке дозволяє досягти основної мети освітньої програми. Навчально-методичний комплекс являє собою сукупність модулів для організації навчання за технологічним принципом. Дозволяє організувати навчання окремих навчальних предметів, так і забезпечує виконання навчального плану спеціальності в цілому (за фахом).

НМК збудований відповідно до обраної концепції освіти і сприяє досягненню освітніх стандартів. Для цього в технології навчання представлена карта цілей, що мають операційне формулювання, яке дозволяє акцентувати увагу не тільки на об'єктах навчання, але і в першу чергу на розвитку необхідних видів діяльності над об'єктами. Учень в першу чергу засвоює не об'єкт навчання, а застосований до нього вид діяльності [12, с. 43].

Мета створення НМК – перехід від викладання з використанням окремих методик до освіти. НМК потрібно розглядати як комплексне навчально-методичне забезпечення педагогічної технології. НМК – це комплекс, що складається з технології навчання і засобів навчання, що дозволяє досягти цілей формування здібностей і компетенцій, а не просто «передачі знань».

НМК служить для цілісного і якісного вирішення завдання педагогічного забезпечення навчального процесу. Структурною одиницею НМК є навчальний модуль. НМК включає в себе необхідне і достатнє число навчальних модулів. Кожен навчальний модуль проходить експериментальну перевірку до масового тиражування і розповсюдження [11, с. 4]. Зміст

навчального модуля визначається кінцевою інтеграційною метою інтелектуальним умінням (освоєння способу діяльності з цими об'єктами).

Навчально-методичним комплексом називається система дидактичних засобів навчання, нормативних документів, навчальних, навчально-методичних і наочних посібників і засобів оргтехніки, взаємопов'язаних між собою і призначених для реалізації технології навчання.

На відміну від методики викладання предмета, що забезпечує навчання даного предмета за рахунок сукупності прийомів, способів і методів навчання, НМК гарантує навчання на рівні державних стандартів. Якщо вивчати різні розділи предмета учні можуть за різними методиками, то НМК передбачає суворе виконання технології викладання всього курсу предмета. Учитель, який використовує в своїй роботі НМК, в першу чергу виконує функцію технолога – строго стежить за виконанням технологічного ланцюжка, а не «творить», як це передбачається в авторській методиці. Неможливо використовувати технологію на одному уроці і навіть в серії уроків. Технологія або є, або її немає. Розробка НМК по предмету переслідує ідею в першу чергу дати інструментарій педагогу. Спочатку йому потрібно навчитися виконувати технологію навчання, а потім творити, але творити в рамках технології [14, с. 68].

Відомо, що педагогічну систему в узагальненому вигляді складають взаємопов'язані і взаємозалежні елементи (цілі, зміст, дидактичні процеси, організаційні форми навчання), спільно виражають сутність і її освітні можливості. НМК – відображення і матеріальне втілення взаємозв'язку названих елементів педагогічної системи. Це надає комплексу цілісність, визначає склад і наповнення його компонентів, взаємозв'язок між ними і їх функціональні властивості.

В освітньому процесі НМК виконує наступні функції [5, с. 5]:

- створює умови для засвоєння системи знань на рівні, визначеному стандартами освіти, сприяє навчанню їх застосування в типових, стандартних

і нових ситуаціях, забезпечує отримання максимального розвиваючого і виховного ефекту, знайомить з методами дослідження науки;

- виступає в якості системно-методичного забезпечення навчального процесу, засобом його попереднього проектування;

- об'єднує в єдине ціле різні дидактичні засоби навчання, підпорядковуючи їх цілям навчання, виховання і розвитку учнів;

- конкретизує вимоги до змісту курсу предмета, знаннями, уміннями і навичками учнів, які в узагальненому вигляді представлені в освітньому стандарті і навчальній програмі, і тим самим сприяє їх реалізації.

Навчально-методичний комплекс дисципліни створюється з метою створення системно-методичного забезпечення навчального процесу для реалізації освітнього стандарту за дисципліною. Він об'єднує в єдине ціле діяльність педагога і учнів, засоби навчання, підпорядковуючи їх цілям навчання і забезпечення умов для самостійної роботи учнів [21, с. 55].

НМК є основою технології викладання дисципліни. Навчально-методичний комплекс дисципліни створюється на основі блочно-модульної технології навчання. Провідною дидактичною системою є технологія програмованого навчання. Методична система, на підставі якої вибудовується технологія навчання, складається з чотирьох елементів: уявлення, розвиток, застосування і інтеграція.

Основні засоби навчання, об'єднанні у навчально-методичний комплекс (НМК), усі інші додаткові.

Таблиця 1.1.

Основні засоби навчання

Засоби навчання	
Для вчителів	Для учнів
Державний стандарт освітньої галузі «Іноземна мова»	Книга для учнів Роздатковий матеріал

<p>Програма, затверджена МОН України</p> <p>Книга для вчителя з розробкою занять</p> <p>ТЗН (аудіо-, відео-, набір слайдів, компакт-диски)</p> <p>Картки</p>	<p>Аудіо-, відеокасети, комп'ютерні програми</p>
--	--

До всіх елементів навчально-методичного комплексу висуваються наступні вимоги [67, с. 43]:

- доступність – передбачає визначення ступеня теоретичної складності і глибини вивчення навчального матеріалу відповідно до вікових та індивідуальних особливостей учнів;
- проблемність – припускає зростання розумової активності в процесі навчальної проблемної ситуації;
- наочність – передбачає необхідність обліку чуттєвого сприйняття досліджуваних об'єктів, їх макетів або моделей і приватне спостереження учнів;
- забезпечення свідомості навчання – передбачає забезпечення самостійних дій учнів з вилучення навчальної інформації при чіткому розумінні кінцевих цілей і завдань навчальної діяльності;
- систематичність і послідовність навчання – означає забезпечення послідовного засвоєння учнями певної системи знань у досліджуваній предметній області;
- міцність засвоєння знань – передбачає глибоке осмислення навчального матеріалу і його методи дистанційного запам'ятовування;
- єдність освітніх, розвиваючих і виховних технологій.

Отже, як правило, створення будь-яких видів НМК займає досить багато часу. НМК дисципліни фіксує і розкриває вимоги до змісту дисципліни, що

вивчається, умінь, навичок і компетенцій підготовки випускників, містить дані про освітні стандарти, засоби діагностики і технологію реалізації освітніх завдань.

1.2. Основні принципи та структура навчально-методичного комплексу

Навчально-методичний комплекс – це завершений, самодостатній комплекс навчально-методичних матеріалів, що забезпечують якісне освоєння учнями змісту дисципліни, що є частиною основної освітньої програми і програми додаткової освіти. НМК розробляється викладацьким складом на основі вимог Державного освітнього стандарту, навчального плану навчальної дисципліни спеціальності.

В НМК виділяють чотири основні компоненти [10, с. 43]:

1. Ведучий документ – освітня програма. Саме на її основі і розробляється весь комплекс.

2. Навчальні систематизовані керівництва для учнів і педагога. Основні і факультативні програми не можуть бути реалізовані без додаткових комплектів матеріалів інформаційного, допоміжного і довідкового характеру, а також різних предметних посібників, коротких записів занять, додаткової літератури наукової та методичної спрямованості, системи творчих завдань, шаблонних рішень і т.д.

3. Система освітніх методів. Цей компонент утворюють різні посібники, метою яких є допомога в освоєнні змісту освітньої програми. Всі методи навчання можна з великою часткою умовності розділити на сучасні і традиційні. До традиційних прийнято відносити всі види друкованих посібників (фото, таблиці, плакати, картини, роздатковий матеріал, картки, звукозаписи). До сучасних – відеофільми, мультимедійні матеріали, освітні програми та додатки.

4. Система засобів, призначених для наукової організації праці вчителя та учнів. Вона може бути представлена у вигляді матеріалів наступного напрямку:

- матеріали щодо забезпечення індивідуального підходу до учнів (методики психологічної і педагогічної діагностики особистості, пам'ятки і картки для дітей та батьків);
- матеріали для ефективної роботи з дитячими колективами (методики педагогічної діагностики, ігрові техніки, сценарії проведення загальних ігор і заходів).

Обов'язковим структурним елементом НМК є підручник (навчальний посібник) або курс лекцій. Крім того, в залежності від специфіки дисципліни, курс лекцій може доповнюватися такими підрозділами, як глосарій (довідник, словник), хрестоматія.

Навчальний посібник – основний компонент навчально-методичного комплексу, розкриває теоретичний зміст навчальної дисципліни. Введення навчального посібника включає загальні відомості про досліджувану дисципліну, її значення для практики, зв'язок з іншими дисциплінами. Зміст навчального посібника відображає певну систему знань, що становлять основне ядро відомостей з даного навчального курсу. Посібник містить необхідний мінімум для вивчення інших дисциплін, для постановки, реалізації та обробки завдань за фахом [3, с. 4].

Теоретичні питання та практичні завдання розглядаються у взаємозв'язку, характеристики знань і їх використання, представляються послідовно, у взаємодії. Навчальний посібник має представляти в комплексі систему апробованих достовірних теоретичних і практичних знань. Їх основу складає фундаментальна інформація, яка необхідна для оволодіння предметом і є базою знань в даній сфері діяльності.

Оптимізація структури навчального посібника. Розподіл навчального посібника на частини (глави, параграфи) має бути підпорядкованим законам

оволодіння інформацією – обсяг кожної з них повинен співвідноситися з можливостями засвоєння і запам'ятовування матеріалу у відносно короткий проміжок часу. Кожна закінчена частина навчального посібника повинна являти собою певну ступінь пізнання дисципліни. При структуруванні тексту на частини повинна простежуватися підпорядкованість назв. Кожна частина навчального посібника повинна мати назву, що відображає її зміст. Назва повинна бути короткою, ясною, повністю охоплювати зміст частини навчального посібника.

У розділі навчального посібника має бути відображено співвідношення цілого і приватного, вказане і виражене логічне ядро розділу, логічні блоки і їх взаємозв'язки. Назви великих за обсягом параграфів повинні бути максимально узгодженими з назвою глави, а підпунктів – з параграфом [15, с. 94].

На початку кожного розділу повинен бути даний перелік завдань для самостійного рішення, які необхідно виконати після вивчення даного розділу (параграфа). В кінці кожного розділу навчального посібника повинні бути розміщені контрольні питання для перевірки засвоєння матеріалів розділу. Контрольні питання повинні повністю відображати зміст розділу.

Вибір мови викладу матеріалу навчального посібника. Формулювання, включені в текст, повинні бути однозначні, несуперечливі, відповідати можливостям сприйняття учнів. Мова навчального посібника повинна бути ясною і чіткою. У кожному конкретному випадку автор повинен правильно вибрати тип викладу: опис, міркування і розповідь. Наприклад, розкриваючи теорему, автор повинен вдатися до міркування, описуючи розвиток процесу – до розповіді, даючи характеристику об'єкта – до опису [7, с. 38].

Мова навчального посібника повинна бути пов'язаною зі специфічною мовою відповідної галузі знань або сфери діяльності. Автору необхідно повно і коректно використовувати основний термінологічний фонд даної сфери діяльності, стандартизовану лексику і фразеологію. При викладі матеріалу необхідно домогтися однаковості в постановці подібних проблем, в

використанні термінів і понять, в розгортанні міркувань, в складанні формулювань, висновків. Мова і стиль повинні відповідати прийнятим літературним нормам.

Розміщення ілюстративного матеріалу навчального посібника. Зміст навчального посібника, як правило, має супроводжуватися ілюстрованим матеріалом, що сприяє закріпленню знань і уточненню навичок. Зображення, що поглиблюють і конкретизують зміст тексту, повинні розташовуватися на тій же сторінці. Доцільно давати ілюстрації не тільки в співвідношенні з текстом, а й в поєднанні один з одним. Ілюстративний ряд повинен забезпечити цілісність навчального посібника. На етапі оформлення навчального посібника необхідно визначити, за рахунок чого буде забезпечуватися єдність візуального ряду. при остаточному відборі готових ілюстрацій автору необхідно орієнтуватися на даний критерій [22, с. 54].

Приклади розв'язання задач повинні відображати, але не повторювати в точності матеріал практикуму з дисципліни. Перелік програмних питань навчального курсу повинен містити список питань підсумкового контролю (залік, іспит). Формулювання питань підсумкового контролю повинне бути чітким і ясным, збігатися з формулюванням відповідних питань в навчальному посібнику.

Завдання для самостійного вирішення. Складність практичних завдань повинна відображати вимоги до рівня умінь і навичок учнів, викладені в робочій програмі дисципліни, в той же час будь-яке завдання має бути наявності даних умінь і навичок здійснено протягом 10-15 хвилин.

Типова структура навчального матеріалу [32, с. 56]:

- найменування теми;
- цілі вивчення теми (перерахування знань, умінь);
- найменування розділів теми (навчальних питань, на які розбита тема);
- навчальна інформація по кожному розділу (навчальний матеріал,

викладений традиційно по кожному розділу у вигляді тексту з малюнками, схемами, графіками і т.д.);

- резюме по темі;
- питання для самоперевірки (бажано з відповідями, коментарями і рекомендаціями);
- список літератури, посилання на ресурси Інтернет, що містять інформацію за темою.

Основна мета створення НМК – надати школяру повний комплект навчально-методичних матеріалів для самостійного вивчення дисципліни. При цьому завданнями вчителя є надання консультаційних послуг, поточна і підсумкова оцінка знань [56, с. 43].

Системний комплекс засобів навчання, представлений в НМК, повинен забезпечувати [7, с. 38]:

- формування професійно значущих компетенцій;
- не стільки відтворення учнями суми отриманих знань, скільки їх самостійний пошук, аналіз, критичну оцінку;
- творче активне самостійне оволодіння учнями професійно значущими компетенціями;
- досягнення освітніх результатів, актуальних для підготовки учнів до роботи в умовах конкурентного середовища і інформаційного суспільства.

Структура НМК повинна включати в себе три основні блоки:

- програмний;
- навчально-методичний;
- ресурсно-супроводжувачий.

Програмний планує блок, який складається з державного освітнього стандарту навчальної дисципліни, навчального плану по спеціальності, робочої програми навчальної дисципліни, професійного модуля, робочого навчального плану, графіка навчального процесу. Навчально–методичний блок включає в себе методичні рекомендації по вивченню дисципліни,

теоретичну частину змісту дисципліни (підручник, навчальний посібник, курс лекцій), практикум / лабораторний практикум, довідник (глосарій), систему тренінгу та контролю [17, с. 97].

Ресурсно-супроводжуючий блок – широкий спектр методичних матеріалів і засобів навчання, що дозволяють оптимізувати процес навчання.

Може включати в себе [1, с. 3]:

- структурно-логічні схеми;
- опорні плакати, таблиці та ін .;
- роздатковий дидактичний матеріал;
- фонди завдань, включаючи тестові;
- моделі педагогічних технологій: ділових ситуацій («кейси»), фокусгрупи, модераційні семінари, майстер-класи та ін.
- електронні аналоги елементів навчально-методичного блоку;
- демонстраційні матеріали;
- презентації, слайди;
- аудіо / відео матеріали;
- законодавчі та нормативні акти;
- освітні Інтернет-ресурси та інші.

Обов'язкові елементи НМК:

- державний освітній стандарт;
- робочий навчальний план загального середнього навчального закладу за спеціальністю;
- програма навчальної дисципліни;
- програма навчального модуля;
- оціночні матеріали, в тому числі і пам'ятки учням;
- підручник з дисципліни (при відсутності – навчальний посібник, повний курс лекцій);
- практикум або практичний посібник;

- тестові матеріали;
- методичні рекомендації.

Додаткові елементи НМК:

- довідкові видання;
- словники;
- періодичні, галузеві та суспільно–політичні видання;
- наукова література;
- хрестоматії;
- посилання на бази даних, сайти, довідкові системи, електронні словники і мережеві ресурси.

Структура навчально-методичного комплексу зумовлена його функціями і цільовим призначенням (рис.1.1.).

Рис. 1.1. Структура навчально-методичного комплексу

Проектування НМК базується на дидактичних принципах модульного навчання [68, с. 43]:

Принципи структуризації і проблемності забезпечують ієрархію дидактичних цілей, послідовність і цілісність викладу, логічну завершеність і автономність модулів, проблемність змісту, наочність уявлення модуля.

Принцип адаптивності відбивається в таксономії дидактичних цілей, в проектуванні модуля наступності, в професійно-прикладній спрямованості навчальних елементів модулів, в варіативності модулів. Цей принцип конкретизується такими процедурами [6, с. 43]:

- спроектувати зміст модуля наступності відповідних рівнів освіти;
- визначити область професійно-прикладних проблем, вирішення яких можливо в рамках даної дисципліни, і відібрати зміст для модулів, спрямованих на забезпечення профільної диференціації;
- диференціювати зміст модулів за обсягом в залежності від спеціальності і спеціалізації (повний, скорочений, ознайомлювальний курси);
- диференціювати за рівнем складності комплект завдань, що входять в модуль.

Принцип реалізації зворотного зв'язку вимагає, щоб процес засвоєння знань був керованим і існувала можливість його коригування та контролю. Для реалізації цього принципу слід скористатися процедурами:

- розробити методичне забезпечення контролю засвоєння змісту навчання – скласти перелік знань і умінь з кожного модуля;
- підготувати систему завдань і вправ, в яку включити завдання: типові, проблемні (нестандартні, творчі), діагностичні (засобом контролю і аналізу засвоєння навчального змісту) і диференціювати завдання за складністю;
- розробити еталони відповідей до всіх завдань, а до типових – алгоритми рішення або орієнтовну основу дій;
- розробити блок контролю (поточний контроль – у кінці кожного навчального елемента, рубіжний – в кінці модуля), поточний контроль може здійснюватися в формі самоконтролю за наявністю в модулі дидактичних тестів або завдань.

Деякі принципи, якими слід керуватися при створенні НМК [73, с. 43]:

Принцип квантування: розбивка матеріалу на розділи, що складаються з модулів, мінімальних за обсягом, але замкнених за змістом.

Принцип повноти: кожен модуль повинен мати наступні компоненти:

- теоретичне ядро;
- контрольні питання з теорії;
- приклади;
- завдання і вправи для самостійного рішення;
- контрольні питання по всьому модулю з відповідями;
- контрольна робота;
- контекстна довідка (Help);
- історичний коментар.

Принцип наочності: кожен модуль повинен складатися з колекції кадрів з мінімумом тексту і візуалізацією, що полегшує розуміння і запам'ятовування нових понять, тверджень і методів.

Принцип розгалуження: кожен модуль повинен бути пов'язаний з іншими модулями так, щоб у користувача був вибір переходу в будь-який інший модуль. Принцип розгалуження не виключає, а навіть передбачає наявність рекомендованих переходів, що реалізують послідовне вивчення предмета.

Принцип регулювання: учень самостійно управляє зміною кадрів, має можливість викликати на екран будь-яку кількість прикладів (поняття «приклад» має широкий зміст: це і приклади, що ілюструють досліджувані поняття і твердження, і приклади розв'язання конкретних завдань, а також контрприкладів), вирішити необхідну кількість задач, а також перевірити себе, відповівши на контрольні питання і виконавши контрольну роботу, заданого рівня складності [59].

Принцип адаптивності: НМК повинен допускати адаптацію до потреб конкретного користувача в процесі навчання, дозволяти варіювати глибину і складність досліджуваного матеріалу і його прикладну спрямованість в

залежності від майбутньої спеціальності учня, стосовно до потреб користувача генерувати додатковий ілюстративний матеріал, надавати графічні та геометричні інтерпретації досліджуваних понять і отриманих учням рішень задач.

Принцип комп'ютерної підтримки: в будь-який момент роботи учень може отримати комп'ютерну підтримку, що звільняє його від рутинної роботи і що дозволяє зосередитися на суті досліджуваного в даний момент матеріалу, розглянути більшу кількість прикладів і вирішити більше завдань. Причому комп'ютер не тільки виконує громіздкі перетворення, різноманітні обчислення і графічні побудови, але і робить математичні операції будь-якого рівня складності, якщо вони вже вивчені раніше, а також перевіряє отримані результати на будь-якому етапі, а не тільки на рівні відповіді [75, с. 96].

Принцип предметного підходу до побудови змісту навчання. Такий підхід обумовлює відповідність змісту модуля конкретному предмету або його частини, що охоплює великий розділ (тему) курсу. Інтегруюча ціль навчання, що визначає обсяг модуля, може містити в собі різну кількість частинних, як самостійних так і взаємозалежних цілей. При цьому ми враховували, що вузька інтегруюча ціль навчання може зумовити фрагментарне засвоєння знань, а занадто велика – викликати труднощі під час реалізації принципу модульності.

Принцип науковості визначає зміст навчання, зокрема ознайомлення з методами науки, пізнання; відображення досягнень науки нинішнього дня; розкриття історії розвитку науки, боротьби тенденцій; зв'язок даної науки з іншими. З огляду на сучасну педагогічну ергономіку щодо запровадження у навчальний процес новітніх засобів навчання, ергономічні вимоги не допускають перевантаження психічної діяльності викладача і студентів, викликаного використанням недосконалих технічних засобів і сприяють створенню таких, які б максимально відповідали фізіологічним особливостям людини. Науковість змісту навчання значною мірою забезпечується наявністю

нового покоління засобів навчання при визначенні змісту навчального матеріалу і його відображення на рівні досягнень сучасної науки.

Принцип фундаментальності освіти пов'язаний із діяльністю всіх суб'єктів освітнього процесу, спрямованої на підвищення якості фундаментальної підготовки студента, його системоутворюючих та інваріантних знань і вмінь, що надають можливість сформуванню якості мислення, необхідні для повноцінної діяльності в інформаційному суспільстві, для динамічної адаптації людини до цього суспільства, для формування внутрішньої потреби в безперервному саморозвитку та самоосвіти, за рахунок відповідних змін змісту навчальних дисциплін та методології реалізації навчального процесу [76, с. 97].

Принцип доступності враховує рівень розвитку тих хто навчається, їх індивідуальні і вікові особливості; дотримання правил: від простого до складного, від відомого до невідомого, від легкого до складного, від близького до далекого.

Принцип систематичності і послідовності навчання вимагає глибокого осмислення студентами логіки і системи змісту знань, систематичного повторення, систематизації й узагальнення матеріалу тощо [Там само, с. 98].

Отже, проектування навчально-методичного комплексу дисципліни на основі компетентнісного підходу може підсилити практичну орієнтованість освіти, істотно розширити його зміст власне особистісними складовими. Отже базуючись на компетентнісному підході – ми не тільки переходимо від оцінки результату навчання за кількістю витраченої праці (час навчання, кількість навчальних предметів, обсяг навчальних робіт, екзамен і ін.) до оцінки результату через набуті компетенції.

1.3. Критерії оцінки навчально-методичного комплексу

Соціально-розвивальний підхід до навчання іноземних мов розглядається в рамках особистісно-орієнтованого та компетентнісного

підходів. У свою чергу, особистість розглядається як активний і повноправний суб'єкт, який, взаємодіючи з різними мовними партнерами в умовах рідної і не рідної культур, накопичує соціальний досвід і набуває якостей, необхідних для соціально-адекватної взаємодії з метою вирішення особистісно-значущих завдань [2, с. 83].

Серед засобів, що визначають «вектор» навчання і розвитку учнів, виділяються засоби для вчителя (освітній стандарт, програма з іноземних мов, навчально-методичний комплекс, практики і методики викладання англійської мови, методична література, наукова література), які повинні орієнтувати вчителя на організацію навчання іноземних мов.

НМК може складатися з фонетичного розділу, граматичного довідника, інструкцій по граматичному аналізу, перекладу, термінологічного словника, додаткових текстів для домашнього читання. Типовий урок може містити текст і примітки до тексту, в яких дається пояснення реалій, тлумачення лексичних та граматичних труднощів, список обов'язкових слів і виразів (активний словник уроку), фонетичні вправи до тексту, вправи на правила читання і словотвору, а також граматичні та лексичні вправи.

Всі вправи поділяються на п'ять основних груп [27, с. 32]:

1. Фонетичні вправи і вправи на правила читання призначаються для систематичної роботи над найбільш важкими звуками і звукосполученнями, зустрічаються в тексті, а також для повторення правил читання, які не ввійшли в фонетичний розділ підручника.

2. Вправи на словотвір мають на меті розвиток аналітичних навичок учня і розширення його пасивного мовного словника на основі знання афіксів.

3. Граматичні вправи спрямовані на відпрацювання форм і правил вживання основних граматичних явищ, що входять в нормативний курс вузівської програми. Ці вправи носять в основному комунікативний характер і передбачають створення в учня динамічного стереотипу у використанні найбільш уживаних граматичних конструкцій на основі широкого застосування мовного моделювання.

4. Лексичні вправи спрямовані на закріплення слів і словосполучень, що входять в активний словник уроку. Вони, як правило, будуються на зв'язковому текстовому матеріалі (крім окремих вправ усно-мовного призначення), різноманітні і носять комунікативний характер.

5. Мовні вправи мають на меті розвиток в учнів навичок усного мовлення (в монологічній та діалогічній формах) і припускають вироблення вміння зв'язно висловлюватися в ситуаціях, заснованих на активному лексико-граматичному матеріалі уроку [4, с. 147].

Цикли мають єдину структуру, які включають в себе [29, с. 6]:

- уроки формування вимовних навичок;
- уроки формування лексичних навичок;
- уроки формування граматичних навичок;
- уроки розвитку вміння читати;
- уроки вдосконалення мовних навичок в монологічному та діалогічному формах мови;
- уроки розвитку вміння самоконтролю і самооцінки.

Підручники тісно пов'язані з іншими компонентами НМК. У них можуть міститися посилання на робочий зошит і книгу для читання. Робочий зошит призначений для активізації та систематизації представленого в підручнику матеріалу. Кожен урок в робочому зошиті співвідноситься з відповідним уроком в підручнику і має однакову з ним назву. Робочі зошити використовуються як на уроці, так і вдома. Якщо в підручнику більшість вправ побудовано на матеріалі культури англomовних країн, то в робочому зошиті багато вправ засновані на рідній культурі, що дозволяє дітям глибше усвідомити її особливості.

Книга для читання складена таким чином, щоб домашнє читання органічно включалося в зміст всього циклу уроків, розвиваючи і поглиблюючи його зміст. Навчання читанню будується на уривках з художніх творів, призначених для учнів даної вікової групи і популярних серед англійських і

американських однолітків. До книги для читання поряд з творами класиків дитячої літератури включені уривки з творів найбільш популярних сучасних авторів. У неї також увійшли різноманітні типи автентичних текстів: короткі розповіді, уривки з літературних творів, комікси, вірші, і т.д. Тексти супроводжуються різноманітними вправами для розвитку вміння читати. Книга для читання забезпечена англо-українським словником, лінгвокраїнознавчим довідником, списком особистих імен та географічних назв [8, с. 43].

Прописи містять цікаві розвиваючі завдання, виконуючи які учні не лише вчаться правильно писати букви англійського алфавіту, а й стають учасниками кумедних історій, знайомляться з казковими героями. Оволодіння написанням букв англійського алфавіту відбувається в тій послідовності, в якій вони вивчаються в підручнику.

Граматичний довідник з вправами містить граматичні правила з ілюстраціями і прикладами, що забезпечують покрокове оволодіння матеріалом, вправи для більш міцного засвоєння граматичних явищ, розділ «Перевір себе», що складається з питань і вправ на перевірку пройденого матеріалу, а також ключі до всіх вправ для самоперевірки. Граматичний довідник може використовуватися як самостійний посібник батьками, охочими допомогти дитині в більш глибокому засвоєнні основ граматики англійської мови.

Аудіозасоби (CD, MP3) покликані допомогти учням краще опанувати вимовний бік мови і вміння розуміти мову на слух. Звукові програми записані носіями мови. Навчальний диск є компонентом НМК, що включає: аудіокурс (в форматі MP3), що містить автентичні аудіозаписи текстів і вправ для вдосконалення вимовного боку мови, а також для подальшого розвитку вміння розуміти мову на слух; електронний словник ABBYY Lingvo, що дозволяє не тільки отримати переклад незнайомих слів, а й прослухати їх правильну вимову; інтерактивна програма ABBYY Lingvo Tutor містить додаткові

комплекси вправ для більш міцного оволодіння новими лексичними одиницями уроків [8, с. 57].

НМК розробляється на основі концепції комунікативної іншомовної освіти. Ця концепція повністю відповідає вимогам нового освітнього стандарту. Метою пізнавального аспекту є оволодіння знаннями про культуру іншого народу, включаючи знання про мову як частини іноземної культури. Для цього в НМК використовуються різні засоби [13, с. 344]:

- відображення актуальної дійсності (ілюстрації, фото, слайди, комп'ютерні програми, анкети, квитки, етикетки, репродукції картин художників країн мови, що вивчається);
- уривки з текстових творів (художньої, довідкової та науково-енциклопедичної літератури, матеріалів ЗМІ, путівників, карт тощо);
- автентичні діалогові тексти для висловлювань; пояснення і показ ладу мови; мовні зразки; правила-інструкції; структурні і функціональні узагальнення;
- фонові знання, що містяться в топоніміці, прислів'ях, крилатих виразах, безеквівалентній лексиці; відомості про невербальні засоби спілкування і багато іншого.

Вибір учителем НМК для навчання іноземної мови також передбачає не тільки знання їм всіх вхідних в нього компонентів, але і розуміння їх дидактичного значення. Ефект використання кожного компонента можливий лише в тому випадку, коли вчитель знає – що, де і коли доцільно використовувати в освітньому процесі. Сама ідея НМК полягає в тому, щоб максимально активізувати і інтелектуальну, і емоційну сфери особистості учнів, задіяти всі канали надходження інформації. Виняток хоча б одного компонента, включеного авторами в НМК, негативно позначиться на результатах навчання, так як порушить закладену в нього систему. У зв'язку з цим бажано дотримуватися рекомендацій книги для вчителя. У циклах міститься надмірний матеріал, який забезпечує учням можливість вибору матеріалу залежно від інтересів, здібностей і рівня навченості. Обраний підхід

дає можливість послідовно здійснювати принцип індивідуалізації навчання, дозволяючи більш здатним учням засвоювати матеріал, що виходить за рамки базового курсу [15, с. 94].

Зняти негативні властивості контролю можна тільки одним шляхом – зробити його засобом управління процесом освіти. В цьому випадку виявляються ті «інструменти», за допомогою яких це управління здійснюється. Для вчителя це відкритий контроль, прихований контроль, корекція, спостереження, облік, оцінка, відмітка. Для учня – самоконтроль, взаємоконтроль, самооцінка. Генеральною лінією слід вважати при цьому переведення учнів на режим самоконтролю. Їх слід вчити, як контролювати і коригувати себе. В результаті вони позбудуться утриманства, бо будуть володіти власним психофізіологічним апаратом регуляції своєї діяльності, а це виховує відповідальність в людині.

При всіх позитивних якостях НМК є деякі негативні сторони. Перш за все, це перевантаженість деяких тем лексичними одиницями і граматичними структурами. Відповідно, ці теми вимагають більшої кількості уроків (годин), відведених на їх відпрацювання. Для виконання деяких домашніх завдань необхідна велика кількість часу, окремі уроки перенасичені лексичним матеріалом, недостатньо вправ для відпрацювання і закріплення деяких граматичних явищ (для висловлювань учнів за мовним зразком, наприклад, потрібні додаткові опори) [16, с. 8].

Для продуктивного оволодіння учнями всіма аспектами іншомовної культури передбачена система засобів (пам'ятки і спеціальні вправи) для розвитку в учнів уміння вчитися, розроблених з урахуванням специфіки всіх видів завдань. Дана система покликана озброїти учнів раціональними прийомами оволодіння іноземного матеріалу і підготувати до самостійної роботи над мовою не тільки в класі, але і вдома.

В НМК велике значення відводиться іграм як способу навчання іншомовного усного мовлення. Саме в цьому виді вправ формуються основні компоненти самостійної навчальної діяльності. Розвиток універсальних

навчальних дій є тим механізмом, який забезпечує самостійність навчальної діяльності школяра при оволодінні іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування та взаємодії.

Завдяки транскрипції учні можуть читати [17, с. 97]:

- слова, які читаються не за правилами;
- слова, які пишуться по-різному, а читаються однаково.

Підхід від «звуку до букви» близький і зрозумілий учневі (і вчить читати). Основною умовою ефективності такого підходу є усний вступний курс. Так створюються умови для переходу до читання та письма, близькі до умов читання рідною мовою. Використання транскрипції допомагає дітям надалі засвоїти читання голосних, читання буквосполучень.

Навчальний аспект є засобом реалізації пізнавального і виховного аспектів іноземної культури. На першому році в області навчання читання використовується комплексний підхід, перед учнем ставляться такі завдання [32, с. 56]:

- навчитися читати по транскрипції;
- навчитися користуватися словником;
- вивчити алфавіт;
- навчитися користуватися лінгвокраїнознавчим словником;
- навчитися читати за правилами: приголосні, які мають стійкі однозначні графемно-фонемні зв'язки; приголосні, що мають різне звучання в залежності від позиції в слові; деякі сполучення приголосних, що утворюють новий звук (sh, ch, nk, ng, th);
- навчитися здогадуватися про значення лексичних одиниць за малюнками, за аналогією з рідною мовою, по контексту;
- навчитися читати пропозиції за різними інтонаційними моделями;
- розвинути швидкість читання.

Оволодіння читанням англійською мовою являє достатні труднощі для учнів, рідною мовою яких є українська і в силу відмінностей, що існують між алфавітами, і в силу графічних і орфографічних особливостей англійської

мови. Деякі діти мають труднощі при навчанні читання. Так, наприклад, не всім відразу вдається зіставити букву «Сс» зі звуком [k], навчитися читання голосних в поєднанні з іншими буквами (ear, ai, all, au, ir, ur, er). Але в цілому, діти засвоюють навички читання досить добре [45, с. 37].

НМК забезпечує усвідомлене оволодіння граматичною стороною мови. Стратегія оволодіння мовним матеріалом від рецептивних видів мовленнєвої діяльності до продуктивних поширюється і на оволодіння граматичної стороною мови. Процес оволодіння граматичною стороною мови включений в загальний контекст спілкування і відбувається в спеціально відібраних, комунікативно-цінних мовних зразках; у взаємозв'язку з навчанням читання і лексичної стороною мови; свідомо, з використанням правил-інструкцій.

Комплекси вправ в підручнику і робочому зошиті допомагають формувати і розвивати граматичні навички; розвивається здатність до виявлення мовних закономірностей при виведенні правил. Забезпечується велика повторюваність граматичного матеріалу в нових ситуаціях спілкування і різних видах діяльності. Деякі умовно-мовні вправи включені в якості додаткових вправ в книзі для вчителя. Процес навчання граматичної сторони промови відбувається не ізольовано, він включений в загальний контекст спілкування, коли використовуються різні ситуації. Формування граматичних навичок проходить певні стадії від сприйняття граматичного явища до його репродукції [70, с. 78].

Уроки по формуванню граматичних навичок мають такі риси: в кожному граматичному явищі виділяються функціональні і формальні особливості, які подаються не відразу, а порціями. Робота по формуванню навичок будується з урахуванням того, що учні вже засвоїли. На уроках формування граматичних навичок виділяються наступні основні етапи: презентація граматичного явища і автоматизація граматичного явища. Необхідно, щоб учні зрозуміли, коли вживається дане граматичне явище і як утворюється.

Показ функціонування явища відбувається на прикладі текстів різного характеру (діалогічного, монологічного). Учні слухають (із зоровою опорою) або читають текст і відповідають на запропоновані в Підручнику питання, знаходячи і читаючи пропозиції з даними граматичним явищем. Багато вправ дають учням можливість подумати і проаналізувати особливості граматичного явища, розвиваючи, таким чином, їх здатність до виявлення мовних закономірностей і виведенню правил.

Використання правил-інструкцій робить процес оволодіння граматичним явищем свідомим і таким чином допомагає учням краще оволодіти явищем. Таким чином, оволодіння граматичним явищем відбувається фактично на основі оволодіння мовним зразком.

Автоматизація вживання граматичного явища здійснюється в ході виконання наступних вправ [34, с. 12]:

- імітативних, коли учні прочитують і повторюють за диктором граматичну форму в готовому вигляді. Відбувається запам'ятовування формального боку моделі;
- підстановлювальних, коли учні в мовний зразок підставляють лексичні одиниці. Тим самим збільшується здатність до репродукції на основі аналогії;
- трансформаційних, коли учні трансформують граматичну форму;
- репродуктивних, коли учні самостійно відтворюють граматичну форму.

При оволодінні графічною стороною англійської мови учні пишуть, що в подальшому значно полегшує процес навчання читання, завдяки подібності накреслення літер. Для того, щоб запам'ятати графічні образи літери і закріпити навичку її написання, сформувані вміння писати слова, словосполучення і пропозиції, учні виконують спеціально підібрані вправи в робочому зошиті [36, с. 247].

Письмо також розглядається як мета і як засіб навчання. В НМК поставлені такі завдання у сфері письма: оволодіти правилами англійської

каліграфії, оволодіти правилами орфографії відповідно до вивчених правил читання приголосних; навчитися повідомляти в письмовому вигляді елементарні відомості про себе. Навчання каліграфії в НМК починається з першого уроку і проходить кілька стадій.

Формування творчої письмової мови також є в НМК. Діти вчаться відповідати на лист одного, пишуть лист Санта Клаусу, пишуть книгу про вигаданого друга, про себе і свою сім'ю, спираючись на ключові слова. НМК дозволяє успішно розвивати мовні здібності учнів, враховує досвід учнів на рідній мові, відповідає їх віковим можливостям і інтересам і тому забезпечує високу мотивацію в процесі навчання англійської мови.

У кожному підручнику в якості співрозмовників виступають знайомі казкові герої – дракони, монстри, тварини. У початковій школі гра залишається провідним видом діяльності, тому всі ситуації і теми для спілкування носять ігровий характер [38, с. 111].

У зв'язку з тим, що в НМК використовується правило надмірності мовного матеріалу, в мові засвоюється тільки той мовний матеріал, який відповідає індивідуальності кожного учня. З лексичних груп діти вибирають і використовують в мові тільки ті слова, які особисто їм необхідні. Це сприяє більш міцному засвоєнню матеріалу.

В середньому учень запам'ятовує три, чотири слова за урок. При цьому деякі слова схожі за звучанням з рідною мовою учнів і не уявляють труднощів для оволодіння. В НМК має бути ретельно відібраний і дозований для даного віку мовний матеріал. Передбачено невисокий темп просування, щоб в учнів не склалося переконання, що вони не здатні засвоїти матеріал, організована велика повторюваність матеріалу в нових ситуаціях спілкування.

НМК відповідає віковим інтересам учнів за рахунок організації навчання на основі діалогу культур. Оволодіння мовним матеріалом супроводжується пізнанням цікавих фактів рідної культури і країни, що вивчається. Семантизація нових лексичних одиниць здійснюється в процесі сприйняття

текстів різного характеру: висловлювань британських і американських дітей, діалогів, підписів до картинок [48, с. 45].

Мовний зразок супроводжують, як правило, вправи, спрямовані на формування лексичних та граматичних навичок говоріння. Іноді змістовне заповнення зразка викликає в учнів труднощі. Потрібно показати учням можливі шляхи перетворення будь-якого висловлювання в «своє»: взяти в готовому вигляді з тексту те, що узгоджується з їх думками і почуттями.

У НМК можуть використовуватися і поєднуватися всі відомі технології раннього навчання, що зближує його з кращими сучасними підручниками. Повною мірою реалізується принцип наочності, який здатний зробити уроки англійської мови більш різноманітними, доступними і розвиваючими. Представлений в підручниках і робочих зошитах зоровий ряд виконує різні дидактичні функції. Ось найбільш очевидні з них [51, с. 43]:

- барвисті малюнки служать для семантизації лексики (учні дуже легко справляються з завданнями цього типу);
- мовні зразки побудовані таким чином, що вони забезпечують адекватне використання нових лексичних одиниць або граматичних явищ. Наявність таких схем допомагає дітям вільно включатися в розмову або будувати монологічне висловлювання;
- сюжетні картинки сприяють формуванню умінь в усному мовленні в різних його формах: монологічній (учні описують казкових героїв, сюжети, зображені на картинках);
- ілюстрації до друкованих та аудитивних текстів служать опорою для розуміння прочитаного і почутого.

Використання в НМК яскравої наочності, цікавих сюжетних ліній, аудіокасет надає величезну допомогу в освоєнні нових лексичних одиниць, розвитку навичок читання й мови, створенні можливостей об'єктивного контролю, зняття психологічних труднощів і бар'єрів, що виникають так чи інакше в учнів (сором'язливість, небажання говорити). Та все це служить

прищеплюванню інтересу до вивчення англійської мови, а також надає додаткові можливості до виконання будь-яких завдань понад норму на тренування, закріплення вивченого матеріалу [54, с. 15].

Головною метою пізнавального аспекту НМК є духовне вдосконалення учнів на базі знайомства і розуміння дитячої культури англійських країн в її діалозі з рідною культурою. Викликає зацікавлення і концепція діалогу культур, в якій освітня мета розуміється як оволодіння учнем іншомовною культурою. Розвиток індивідуальності відбувається за рахунок того, що учень опановує не тільки знаннями, вміннями і навичками, а й іншомовною культурою [56, с. 43].

Однією з головних відмінних рис НМК є те, що перед кожним уроком (в книзі для вчителя) чітко визначаються цілі не тільки в навчальному, але також в пізнавальному, розвиваючому і виховному аспектах. Кожна вправа в НМК пізнавальна, так як будується на цікавому матеріалі, і не тільки чогось навчає, але також розвиває і виховує учнів. Особливість НМК полягає в тому, що технологія навчання ґрунтується на комплексному підході до оволодіння основними видами мовленнєвої діяльності. Новий матеріал засвоюється одночасно у всіх чотирьох видах мовленнєвої діяльності, коли беруть участь всі аналізатори: слуховий, мовний, зоровий і моторно-графічний, що не тільки сприяє більш міцному засвоєнню матеріалу, а й дозволяє учневі компенсувати відсутню здатність за рахунок більш розвинених.

Кожен урок представлений, як сценарій в повному обсязі, включаючи матеріал для аудіювання та читання. Широко представлені творчі види діяльності (проекти). Повною мірою реалізується підхід до розвитку особистісних якостей і здібностей дитини в процесі придбання досвіду різноманітної діяльності: навчально-пізнавальної, практичної, соціальної [44, с. 90].

Пізнавальна і комунікативна діяльність організовані на основі зорового сприйняття реалій дитячої культури (казкові герої, герої мультфільмів, літературні герої). Велика кількість завдань спонукає дітей створювати власну

книжку, чарівний острів. В НМК широко використані найрізноманітніші ігри. В НМК робиться акцент і на комунікативній, і на пізнавальній функції мови [69, с. 120].

Таким чином, НМК допомагає формувати позитивне ставлення до предмета і сприяє розвивати різні види мотивації. НМК сприяє формуванню мотивації успіху учнів.

Висновки до розділу 1

Навчально-методичний комплекс – це система, всі частини якої взаємопов'язані і взаємозалежні. Вони утворюють єдине ціле, яке дозволяє досягти основної мети освітньої програми. Навчально-методичний комплекс являє собою сукупність модулів для організації навчання за технологічним принципом. Дозволяє як організувати навчання окремих навчальних предметів, так і забезпечує виконання навчального плану спеціальності в цілому (за фахом). НМК збудований відповідно до обраної концепції освіти і сприяє досягненню освітніх стандартів.

Обов'язковим структурним елементом НМК є підручник (навчальний посібник) або курс лекцій. Крім того, в залежності від специфіки дисципліни, курс лекцій може доповнюватися такими підрозділами, як глосарій (довідник, словник), хрестоматія. Типова структура навчального матеріалу: найменування теми; цілі вивчення теми (перерахування знань, умінь); найменування розділів теми (навчальних питань, на які розбита тема); навчальна інформація по кожному розділу (навчальний матеріал, викладений традиційно по кожному розділу у вигляді тексту з малюнками, схемами, графіками і т.д.); резюме по темі; питання для самоперевірки (бажано з відповідями, коментарями і рекомендаціями); список літератури, посилання на ресурси Інтернет, що містять інформацію за темою. Обов'язкові елементи НМК: державний освітній стандарт; робочий навчальний план загального середнього навчального закладу за спеціальністю; програма навчальної

дисципліни; програма навчального модуля; оціночні матеріали, в тому числі і пам'ятки учням; підручник з дисципліни (при відсутності – навчальний посібник, повний курс лекцій); практикум або практичний посібник; тестові матеріали; методичні рекомендації.

Серед засобів, що визначають «вектор» навчання і розвитку учнів, виділяються засоби для вчителя (освітній стандарт, програма з іноземних мов, навчально-методичний комплекс, практики і методики викладання англійської мови, методична література, наукова література), які повинні орієнтувати вчителя на організацію навчання іноземних мов. НМК може складатися з фонетичного розділу, граматичного довідника, інструкцій по граматичному аналізу, перекладу, термінологічного словника, додаткових текстів для домашнього читання. Типовий урок може містити текст і примітки до тексту, в яких дається пояснення реалій, тлумачення лексичних та граматичних труднощів, список обов'язкових слів і виразів (активний словник уроку), фонетичні вправи до тексту, вправи на правила читання і словотвору, а також граматичні та лексичні вправи.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО КОМПЛЕКСУ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

2.1. Дослідження навчально-методичного комплексу

У даний час вибір якісного навчально-методичного комплексу з іноземної мови представляє велику трудність. Сучасний ринок пропонує величезну кількість навчальної літератури з іноземних мов, що містить цікаві тексти з точки зору тематики, вибудовану систему вправ на відпрацювання тих чи інших умінь, різноманітний країнознавчий матеріал, але серед цієї безлічі досить складно знайти один комплекс, який задовольняв би всім сучасним вимогам до навчально-методичного комплексу з іноземної мови.

У сучасному світі навчання іноземних мов зокрема, вимагає перегляду, як загальної методології, так і конкретних методів і прийомів, тобто перегляду концепції навчання. Входження в світове співтовариство, різні процеси, що протікають в сферах політики, економіки, культури, змішання і переміщення народів і мов визначають проблему міжкультурного спілкування, взаєморозуміння учасників спілкування, що належать до різних національностей. Все це не може не відбитися на методиці навчання іноземних мов, не може не ставити нових проблем в теорії і практиці викладання іноземних мов. Проблема навчання іноземної мови як засобу спілкування набуває особливої значущості в сучасній школі. Основною метою в навчанні іноземних мов є формування і розвиток комунікативної компетентності школярів, навчання практичному оволодінню іноземною мовою. Тому, однією з найважливіших і насущних проблем в навчанні іноземних мов на сучасному етапі є проблема вибору засобів навчання, а саме підручників і навчальних посібників [71, с. 43].

Практика показує, що багато вчителів іноземної мови зазнають труднощів при виборі та оцінці навчально-методичного комплексу, у

визначенні його придатності для роботи в конкретних умовах навчання. Вибираючи той чи інший підручник або цілісний навчально-методичний комплекс, вчителю слід виходити з особливостей освітнього закладу, типу школи, вікових та індивідуальних особливостей своїх учнів, свого менталітету. Відібраний учителем НМК повинен відповідати вимогам державного освітнього стандарту, відображати реалії країни мови, що вивчається, і реалій нашої країни [3, с. 262].

Усі залучені для цього навчальні засоби, зокрема підручники, як основні носії змісту навчання повинні сприяти вихованню комунікативних потреб у пізнанні інших країн і народів, у пошуку друзів не тільки для спілкування, а й для розв'язання певних проблем власної життєдіяльності. Комунікативна, освітня, виховна і розвивальна цілі оволодіння змістом реалізуються через навчальні тексти й діалоги як основні мовленнєві одиниці. Вони повинні містити в собі як змістову, так і мовну інформацію та слугувати певними засобами узагальнень іншомовного досвіду школярів. Для успішної реалізації освітньо-розвивального потенціалу іноземної мови зміст НМК повинен сприяти тому, щоб процес залучення учнів до вивчення предмета не тільки розширював їхній світогляд, а й сприяв глибшому розумінню власної культури та її ролі у духовному і моральному розвитку людства.

Результати досліджень в області теорії НМК дозволяють говорити про дидактичні і методичні вимоги до НМК з іноземної мови. У дидактичному плані увага звертається на 4 основні групи вимог, пов'язаних з провідними функціями, які він повинен виконувати [86, с. 43]:

1. Відповідність потребам педагогічного процесу (облік програмних вимог, закономірностей засвоєння знань, управління процесом засвоєння, взаємодія всіх компонентів НМК);
2. Цілеспрямованість (орієнтація на мету, виділення порогових рівнів володіння мовою, цілісність елементів підручника);
3. Орієнтація на учнів (врахування індивідуальних і вікових особливостей, опора на інтелектуальні можливості і рівень навченості учнів,

створення оптимальних умов для самостійної роботи, різноманітність прийомів роботи і видів навчальної діяльності);

4. Мотивація (стимулювання пізнавальної активності). Дані характеристики слід вважати симетричними, тобто властиві всім підручниками.

План навчального заняття (технологічна карта навчального заняття) – документ, що розробляється викладачем на кожне навчальне заняття для забезпечення ефективної реалізації змісту освіти, цілей навчання, виховання і розвитку студентів, формування у них міцних знань, умінь і навичок.

Поурочні плани заняття необхідні кожному педагогу, незалежно від його стажу, ерудиції та рівня педагогічної майстерності. Складається він на основі змісту робочої програми навчальної дисципліни. Викладач на основі розумового експерименту здійснює прогнозування майбутнього заняття, його уявне програвання, розробляє своєрідний сценарій своїх дій і дій учнів в їх єдності [87, с. 43].

Основні вимоги до підручника з ІМ виклала Н.І. Гез [22, с. 30]:

1. системність і комплектність;
2. необхідність врахування особливостей етапів навчання;
3. послідовність матеріалів підручника;
4. врахування особливостей рідної мови;
5. науково обґрунтований підхід до відбору матеріалів навчання;
6. мовленнєва спрямованість матеріалів навчання;
7. концентрична і циклічна побудова.

Шкільний навчально-методичний комплекс з іноземної мови має забезпечити виконання вимог щодо практичного оволодіння мовою як засобом спілкування. Будь-які теоретичні пояснення і коментарі мають виконувати лише допоміжну функцію і використовуватися тільки там, де вони справді можуть сприяти практичному оволодінню певним граматичним явищем. Шкільний НМК не повинен містити значного за обсягом, повного і системного

опису фонетичної системи, граматичної будови або інших аспектів мови, оскільки це не входить до знань шкільного курсу навчання.

Таким чином, при аналізі шкільних підручників потрібно враховувати всі зазначені вимоги. Під час аналізу підручників нами було виявлено достатню кількість вправ для формування іншомовної граматичної компетенції. Ми звертали увагу на наявність умовно-комунікативних рецептивно-репродуктивних вправ, які відповідають вимогам до вправ в аспекті комунікативно-когнітивного підходу до навчання ІМ. Отже, в даний час відносно англійської мови надається найширший набір вітчизняних і зарубіжних навчально-методичних комплексів, тому виявляється інша проблема, проблема вибору вітчизняного або зарубіжного НМК. Тому наше завдання було виявити позитивні і негативні сторони тих і інших видань на основі зіставлення.

Статичним у змісті навчально-методичного комплексу може залишатись лише відібраний і запронований автором навчальний мовний матеріал (лексика, граматики) і деякою мірою тексти для читання, в яких подається певна інформація для організації мовленнєвого спілкування, а також ілюструються типові ситуації та межі використання вивчених лексичних одиниць та граматичних явищ. Окрім того, по всьому змісту НМК мають бути визначені критерії (орієнтири для вчителя і учнів) оволодіння мовою як засобом спілкування в чотирьох видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні, говорінні, читанні, письмі. Вони можуть формулюватись у вигляді завдань до вправ або в будь-якій іншій формі, що чітко інформувала б, якого рівня мають досягти учні конкретно на кожному етапі її вивчення: яким обсягом знань, умінь і навичок мають оволодіти [6, с. 73].

Найсуттєвішими недоліками комплексів, які пропонувались до використання в загальноосвітніх навчальних закладах були ті, що в них часто порушувався принцип послідовності у виборі засобів (вправ і завдань), спрямованих на оволодіння видами комунікативної діяльності. Також досить часто спостерігається порушення збалансованості між запронованими

засобами: деколи автори нехтують вправами і завданнями, що забезпечують формування умінь і навичок читання і письма, надаючи значну частину говорінню.

Основна мета шкільної іншомовної освіти початку XXI століття і навчально-методичного комплексу як основного засобу її реалізації формулюється як обмежений, проте конкретний рівень володіння основними видами комунікативної діяльності – говоріння, аудіювання, читання, письма, які мають бути досягненні по завершенню курсу навчання. Це визначається програмою. Важливо врахувати той факт, що відповідно до періодів шкільної освіти курс навчання мови поділяється на три етапи: початкова школа, основна школа, старша (профільна) школа. Під кінець кожного з етапів учні мають оволодіти певним рівнем комунікативної компетенції. На глибоке переконання автора, серія шкільних НМК може виконати своє завдання лише в тому випадку, якщо вона буде єдиною цілісною системою чітко відібраних компонентів усного і писемного мовлення у визначених програмою межах. Цього можна досягти лише за умови, що така серія буде створюватись одним авторським колективом, за єдиним детальним планом і в умовах чіткої координації діяльності всіх членів колективу.

Отже, немає цілісної системи вправ і завдань. Значну увагу у конструюванні НМК слід приділяти змісту підручника, в якому необхідно приділяти увагу добору мовленнєвого матеріалу для навчальних текстів. Неможливо навчити учнів техніки усного спілкування лише на текстах описового характеру. Зміст тексту повинен відображати зразки мовлення як монологічної, так і діалогічної форми. В. Редько переконаний, що у змісті підручників іноземних мов має бути відносно збалансована кількість (приблизно порівну) описових текстів і діалогів. Діалоги, вміщені у підручнику мають забезпечувати учнів зразками усномовленнєвої взаємодії, навчати використовувати їх різноманітні форми залежно від ситуації спілкування: подяка, вибачення, привітання, прощання, знайомство, заперечення, емоції (радість, захоплення, смуток, тривога), тощо.

Необхідність дати учневі відчуття, що він говорить на живій мові і використовує її для отримання інформації та спілкування – це одне з головних завдань для авторів НМК. Англійська мова, за задумом творців курсу, повина бути не самоціллю, а засобом оволодіння новими знаннями. Цій меті можуть слугувати численні завдання для самостійної роботи і пошуку інформації, реальні мовні ситуації, а також спеціальні тексти з історії, біології, географії, астрономії, психології. [6, с. 21].

Цікавий підбір оригінального мовного матеріалу, велика кількість ілюстрацій, зручних для запам'ятовування таблиць та схем, проектна робота, доступні цікаві тексти, життєві діалоги – все це значно полегшує і засвоєння граматики, і розширення словникового запасу учня.

Нами було проаналізовано НМК для старшої школи, у яких реалізований комунікативний підхід, тобто вони спрямовані на розвиток навички усного мовлення, такі як *Speakout*, *Upstream*, *English File* та *New Total English*. Усі зазначені НМК є зарубіжними та представлені виключно англійською мовою, тому з самого початку занурюють учнів у мовне середовище. У кожному з комплексів підіймаються сучасні та актуальні теми, які є цікавими для учнів старших класів. Комплекти даних НМК є дуже схожими, усі вони складаються з основного підручника, робочого зошита, книги для вчителя, аудіо- та відеозаписів, а також містять ряд додаткових матеріалів, таких як тести, роздатковий матеріал, онлайн-ресурси тощо. Таким чином ці навчальні курси дозволяють вдосконалювати всі навички: учні навчаються говорити, читати, писати англійською та розуміти іноземну мову на слух.

Усне мовлення (*Speaking*) – питання для обговорення, вправи на розвиток усного мовлення.

Сприйняття мови на слух (*Listening*) – аудіо записи і завдання до них.

Читання (*Reading*) – кілька текстів, які беруться за основу для розвитку говоріння і вивчення нових слів.

Письмо (*Writing*) – завдання для тренування писемного мовлення.

Грамматика (Grammar) – блок, що пояснює будь-який аспект граматики зрозумілою мовою, а також вправи на відпрацювання теорії на практиці.

Словниковий запас (Vocabulary) – добірка нових слів і виразів, а також вправ для тренування їх використання.

Вимова (Pronunciation) – вправи з аудіозаписами для тренування коректної вимови звуків англійської мови.

Форма подачі матеріалу в цих посібниках однакова: підручник з викладом матеріалу від простого до складного.

English File – навчально-методичний комплекс видавництва Oxford University Press, авторами якого є Крістіна Летем-Кеніг (Christina Latham-Koenig) та Клайв Оксенден (Clive Oxenden). Даний комплекс вважається простим для розуміння навчальним комплексом для вивчення англійської мови, проте це не означає, що він «поверхневий». Просто учням не доведеться заглиблюватися в занадто складні аспекти граматики або вчити слова, які рідко використовують носії мови в повсякденному спілкуванні. НМК складається з книги для учнів, робочого зошита, книги для вчителя, аудіо та відеоматеріалів, буклета з тестами, роздаткового матеріалу та електронного додатку iTutor.

Посібник English File складається з 10-12 юнітів, кожен з яких ділиться на кілька частин (розділи можуть трохи відрізнятися в підручниках різних рівнів): 2-3 міні-уроки (файли) – 1A, 1B, 1C і т.д., в кожному з яких вивчаються нові слова і фрази на основі текстів, діалогів і аудіозаписів, а також розглядаються нові граматичні теми.

Practical English / Colloquial English – спеціальний розділ для вдосконалення розмовних навичок і розуміння мови на слух за допомогою відео. Автори пропонують для вивчення розмовні фрази і корисні вирази, які допоможуть зробити вашу мову природною, в учнів є можливість відпрацьовувати важливі для спілкування теми, наприклад заселення в готель, або замовлення їжі в кафе.

Writing – розділ, в якому ви вчитеся писати листи, резюме, есе і т.п.

Revise & Check – розділ для повторення матеріалу всіх частин юніта.

Робочий зошит містить додаткові вправи на відпрацювання лексичного, граматичного і фонетичного матеріалу кожного уроку книги для учня, а також завдання на тренування навичок читання і володіння мовними кліше до кожного розділу. Структура кожного уроку робочого зошита збігається з відповідними уроками книги для учня. Робочий зошит призначений в основному для самостійної роботи учнів. Основне завдання робочого зошита – забезпечити закріплення мовного і мовленнєвого матеріалу з книги для учня за допомогою серії вправ тренувального характеру. Також в робочому зошиті є завдання для повторення пройденого матеріалу і самоконтролю.

Аудіозаписи, представлені у даному НМК, базуються на різноманітних цікавих та реалістичних ситуаціях. Під час прослуховування учень може почути різномайття голосів та акцентів жителів англомовних країн, але в той же час вимова людей є чіткою та доступною для сприйняття учнями того чи іншого рівня. Різного роду звукові ефекти, наприклад шум машин, музика, які містяться в аудіозаписі, роблять процес прослуховування більш живим та цікавим.

Додаткові матеріали за посібником EF допоможуть учням самостійно вдосконалювати знання з англійської. В кінці посібника наведено тексти аудіозаписів (Listening), вправи для розвитку усного мовлення (Communication), довідник з граматики (Grammar Bank) для кожного юніта, додаткові вправи для розширення словникового запасу (Vocabulary Bank), а також таблиця з правилами читання (Sound Bank).

Також НМК містить спеціальний додаток iTutor з додатковими вправами. Цей додаток пропонує довідкові матеріали і завдання для повторення лексики, граматики й фонетики, вивченої в класі; відео- і аудіозаписи до книги для учня; аудіозаписи текстів для читання; файли для прослуховування і перегляду на мобільних пристроях; посилання на додаткові завдання на студентському сайті; списки лексики для роздруківки; інтерактивну таблицю транскрипцій знаків і звуків. Ці ж завдання ви можете

виконувати і онлайн на сайті elt.oup.com. До кожного з підручників серії English File є буклет з тестами, за допомогою яких ви можете перевіряти, наскільки добре засвоюєте матеріал.

New Total English – навчально-методичний комплекс видавництва Pearson Longman. Авторами даного НМК є Дайан Холл (Diane Hall), Марк Фоулі (Mark Foley), Арамінта Крейс (Araminta Crace), Джей Джей Вілсон (JJ Wilson) та Джонатан Байгрейв (Jonathan Bygrave). У серії New Total English ті ж переваги, що й у посібників English File. НМК складається з книги для учня, робочого зошита, книги для вчителя, аудіо- та відеозаписів, електронного додатку Vocabtrainer.

Будь-який з підручників для учня серії New Total English включає в себе 10-12 уроків (юнітів). Структура їх схожа на структуру уроків в English File (розділи можуть трохи відрізнятись в підручниках різних рівнів):

3 міні-уроки (1.1, 1.2, 1.3), в кожному з яких знаходяться завдання для відпрацювання граматики, текст для читання і обговорення, завдання на аудіювання та постановку вимови.

Vocabulary – вправи для вивчення і тренування використання нових слів і виразів.

Communication – питання для обговорення, завдання для розвитку розмовної мови.

Writing bank – вправи, в яких ви вчитеся писати есе, резюме, ділові та особисті листи.

Reference – граматичні правила з поясненнями, тут наводиться і пояснюється на прикладах теорія з усіх 3 уроків.

Review and practice – урок-повторення, який являє собою тест, який перевіряє, наскільки добре ви засвоїли матеріали пройдених уроків.

В кінці посібника є блок довідкових матеріалів, в якому знаходиться інформація по вимові звуків англійської мови (Pronunciation bank), матеріали для обговорення англійською мовою (Communication activities), поради з написання різних видів текстів (Writing bank), а також тексти до всіх

аудіозаписів (Tapescripts). Відповіді до всіх вправ знаходяться в окремій книзі вчителя (Teacher's book).

До кожного з підручників додається диск з аудіозаписами, з них ви можете почерпнути корисні вирази і фрази. Електронний додаток Vocabtrainer дозволяє вивчати слова онлайн.

Speakout – навчально-методичний комплекс видавництва Pearson, авторами якого є Френсіс Ілз, Джей Джей Вілсон, Антонія Клер та Стів Оукс. Він складається з книги для учня, робочого зошита, книги для вчителя, active book (цифровий варіант книги для учня), аудіо- та відеозаписів, збірника з тестами та додатків. Speakout вважається одним з кращих НМК для подолання мовного бар'єру та розвитку легкого та грамотного усного мовлення.

У комплексі Speakout комунікативний підхід реалізований найкраще, в порівнянні з English File, Upstream та New Total English: майже всі вправи так чи інакше спрямовані на те, щоб допомогти учневі заговорити англійською. Граматика і нові слова вивчаються в процесі спілкування на теми, запропоновані в НМК.

Відмінною рисою даного НМК є те, що посібник видається в тісній співпраці з всесвітньо відомою компанією BBC. Тому до даного посібника з англійської мови додаються цікаві навчальні відеоролики. Вони являють собою живі інтерв'ю англійською мовою зі звичайними людьми на вулиці, уривки з фільмів і серіалів. Учні можуть почути живу мову і відчуті всі особливості розмовної англійської. Також в підручнику використовуються статті з сайту BBC, так що учні мають змогу отримувати тільки актуальні знання.

Кожний з посібників включає в себе 10 юнітів, які в свою чергу складаються з наступних частин (розділи можуть трохи відрізнятися в підручниках різних рівнів):

Function – урок, присвячений практичним використанням англійської мови, де ви вивчите корисні розмовні фрази.

Міні-урок від BBC – урок, який включає в себе статтю з сайту BBC, відеоролик, а також завдання до них.

Lookback – повторення пройденого + подкаст з інтерв'ю, в якому учні можуть почути природну англійську мову звичайних людей.

В кінці підручника для учня наводяться довідкові матеріали, додаткові вправи з граматики (Grammar practice) і матеріали для збільшення словникового запасу (Vocabulary bank) і розвитку навичок говоріння (Communication bank).

Навчально-методичний комплекс Upstream – видавництво Express Publishing, авторами є Вірджинія Еванс (Virginia Evans) та Дженні Дулі (Jenny Dooley). НМК складається з книги для учня, робочого зошита, книги для вчителя, аудіо записів, відеозаписів, тестів. Комплекс Upstream містить в собі складнішу лексику, тексти для читання та аудіювання, а також значний граматичний матеріал, в порівнянні з іншими проаналізованими НМК.

Переваги цього навчально-методичного комплексу з англійської мови:

- Насичена програма навчання для поглибленого вивчення мови.
- Складніша лексика для формування широкого словникового запасу.
- Більші обсяги матеріалів по граматиці.
- Завдання аналогічні типовим завданням на міжнародних іспитах з англійської мови, вони допоможуть підготуватися до тесту.

Так як Upstream – посібник для поглибленого вивчення англійської мови, в деяких випадках рекомендується брати підручник на рівень простіше, ніж потрібно. Наприклад, якщо ви збиралися займатися по курсу Intermediate, в серії Upstream можна спробувати займатися з посібником рівня Pre-Intermediate.

Незважаючи на те, що цей посібник для вивчення англійської мови ми назвали найскладнішим з представлених в огляді, слід зазначити, що знання

подаються в доступній формі. Граматика подається зрозуміло, учні відразу закріплюють отримані знання за допомогою запропонованих вправ.

Всі підручники серії Upstream складаються з 10 юнітів, які діляться на кілька частин (розділи можуть трохи відрізнятися в підручниках різних рівнів):

Lead-in (введення до уроку) – в ньому автори описують тему всього уроку, призводять текст, з якого належить вивчити корисні слова і вирази.

Vocabulary practice – вправи для тренування використання нових слів і виразів.

Grammar in use – граматичні вправи, найзначніша частина юніта.

Listening / Speaking skills – завдання на аудіювання та розвиток розмовних навичок.

Writing – завдання з написання різних видів письмових робіт, наводяться шаблони формальних та неформальних листів.

У посібнику представлені і тести на перевірку розуміння пройденого матеріалу. Вони слідуєть після кожних 2 уроків. Ключів до тестів в підручнику для учня немає, вони знаходяться в підручнику для вчителя. У підручнику для вчителя докладно розібрано кожну вправу, є пояснення до всіх завдань.

До кожного з комплексів серії Upstream автори розробили додатковий буклет з тестами (Test Booklet). Передбачається, що учні повинні проходити черговий тест після кожних 2 пройдених юнітів. Так учні та вчитель мають змогу дізнатися, наскільки добре засвоюється матеріал і розвиваються навички, адже в кожному тесті є завдання на читання, словниковий запас, граматику, аудіювання, письмо, знання розмовної лексики. Крім того, для розвитку навичок говоріння можна додатково вибрати підручник англійської для розвитку усного мовлення з нашого детального огляду.

Навіть найякісніший навчальний матеріал адаптується учителем відповідно до власного стилю викладання і особливостей учнів. Крім того, широкий доступ до автентичних текстів різного формату та змісту не може не

стимулювати включення в освітній процес «знахідок», які не входять в навчальну літературу, але мають безсумнівний лінгводидактичний потенціал.

Прикладом творчої інтерпретації англомовних матеріалів з метою підвищення ефективності навчання багатозначної лексики може служити робота на тему «Використання мовної гри при формуванні лексичних навичок в учнів старших класів (на матеріалі креолізованих текстів)», яка базується на додаткових по відношенню до підручника інформаційних ресурсах з мережі Інтернет. Розглянутий тут об'єкт включає лінгвістичні явища, пов'язані з порушенням «Закону знака», тобто відповідностей між формою і семантикою слова (полісемія, омонімія, паронімічна атракція, деформація ідіоми). Під мовною грою розуміється навмисне відхилення від мовних норм, яке використовується автором з певною метою, пов'язаною з реалізацією естетичної функції мови. Спочатку припускаючи відступ від норми, мовна гра здатна допомогти в оволодінні нормами вживання іноземних слів. Вона створює великі можливості для відпрацювання нових лексичних одиниць, забезпечує насичену і змістовну взаємодію, тим самим покращуючи якість уваги, зверненої до нової лексики [19; 20]. У літературі можна зустріти цікаві рекомендації з приводу використання гри слів в навчальному процесі [21], в той же час завдання, що базуються на словесній грі, практично відсутні в підручниках англійської мови.

2.2. Аналіз результатів

У зв'язку з тим, що дослідження охоплює період роботи за підготовленою нами навчальною літературою у старших класах, то перевірка ефективності компонентів змісту на різних етапах навчання здійснювалася відповідно до визначених плану і завдань. Його проміжні результати свідчили про певний рівень ефективності окремих аспектів змісту підручників відповідно до вікових особливостей учнів, їхніх інтересів і навчального досвіду (ця діяльність проілюстрована нами в попередніх розділах

дослідження). За результатами проміжних результатів досліджень вибудовувалася система навчальної діяльності, що реалізовувалась у змісті всієї серії підручників для 9-х – 11-х класів. Окремі положення ми адаптували до вікових особливостей учнів, їхніх інтересів і навчального досвіду.

Перевірка ефективності підручників здійснювалась за двома показниками: 1) рівнем навченості учнів і 2) доступністю змісту навчання, викладеного у навчальній літературі для кожного класу, для вчителів різного рівня професійної майстерності.

Підручник «English». 9 клас, автор А. Несвіт. В опитуванні щодо якості підручника взяли участь 34 респондентів, з них: учителі – 4 осіб, учні – 15 осіб, батьки учнів – 15 осіб.

У цілому ж 100% опитаних учителів вважають підручник новим за методичною системою реалізації змістових ліній; 100% відповіли, що матеріал, уміщений у ньому, сприяє запровадженню в практику навчально-виховного процесу особистісно-орієнтованих педагогічних технологій; 100% опитаних учителів назвали навчальну книгу такою, що відповідає їхнім уявленням про сучасний шкільний підручник.

Пропозиції вчителів щодо поліпшення якості підручника – збільшити кількість граматичних завдань;

- збільшити кількість вправ на переклад з української на англійську мову;
- детальніше пояснювати граматичний матеріал;
- видати електронний посібник;
- розробити робочий зошит для учнів.

У ході проведеного моніторингового дослідження якості підручника опитуванням також було охоплено 15 дев'ятикласників та 15 їхніх батьків. Повністю задоволені якістю підручника 65,86% учнів і 56,94% батьків, негативно оцінили його параметри 8,33% учнів і 15% батьків, частково задоволені підручником відповідно 25,83 і 28,06 відсотків респондентів. Серед

тем, які викликали найбільшу зацікавленість, учні назвали: «У світі професій», «Життєві цінності молоді». Надто складним виявився матеріал тем: «Засоби масової інформації», «Захист навколишнього середовища», «Винахідники».

Респонденти обох груп висловили такі пропозиції щодо поліпшення якості навчальної книги:

- збільшити кількість завдань для самоконтролю;
- зменшити кількість завдань для усної розповіді;
- зменшити обсяг текстів для читання;
- детальніше пояснювати граматичний матеріал;
- доповнити підручник словником;
- замінити ілюстрації на більш наближені до теми;
- доповнити підручник електронним матеріалом.

Підручник «English». 10 клас, автор А. Несвіт. В опитуванні щодо якості підручника взяли участь 40 респондентів, з них: учителі – 4 особи, учні – 18 осіб, батьки учнів – 18 осіб.

У цілому 100% учителів вважають підручник новим за методичною системою реалізації змістових ліній; 100% - відповіли, що матеріал, уміщений у ньому, сприяє запровадженню в практику навчально-виховного процесу особистісно-орієнтованих педагогічних технологій; 100% опитаних учителів назвали навчальну книгу такою, що відповідає їхнім уявленням про сучасний шкільний підручник. Узагальнений показник якості підручника за оцінкою вчителів становить 0,93 бала (при максимальній узагальненій оцінці в 1,0 бал).

Пропозиції вчителів щодо поліпшення якості підручника:

- удосконалити систему граматичних вправ;
- доповнити підручник аудіо диском;
- покращити якість паперу.

Повністю задоволені якістю підручника 53,33% учнів і 54,44% батьків, негативно оцінили його параметри 5,56% учнів і 1,11% батьків, частково задоволені підручником відповідно 41,11% і 44,44% респондентів.

Респонденти обох груп висловили такі пропозиції щодо поліпшення якості навчальної книги:

- збільшити кількість граматичних вправ;
- покращити зовнішнє оформлення підручника та якість паперу;
- доповнити підручник робочим зошитом та аудіо диском.

Підручник «English». 11 клас, автор А. Несвіт. В опитуванні щодо якості підручника взяли участь 37 респондентів, з них: учителі – 3 особи, учні – 17 осіб, батьки учнів – 17 осіб.

У цілому 93,75% учителів вважають підручник новим за методичною системою реалізації змістових ліній; 87,5% - відповіли, що матеріал, вміщений у ньому, сприяє запровадженню в практику навчально-виховного процесу особистісно-орієнтованих педагогічних технологій; 93,75% опитаних учителів назвали навчальну книгу такою, що відповідає їхнім уявленням про сучасний шкільний підручник. Узагальнений показник якості підручника за оцінкою вчителів становить 0,91 бала (при максимальній узагальненій оцінці в 1,0 бал).

Пропозиції вчителів щодо поліпшення якості підручника:

- збільшити кількість граматичних завдань;
- доповнити підручник аудіо та відео матеріалами;
- збільшити чіткість та якість зображень.

Повністю задоволені якістю підручника 69,98% учнів і 63,96% батьків, негативно оцінили його параметри 6,43% учнів і 9,21% батьків, частково задоволені підручником відповідно 23,59 і 26,83 відсотків респондентів.

Для більш детального аналізу за основу ми взяли підручник «English: We Learn English 10», який є одним із підручників серії «Англійська мова: Ми вивчаємо англійську мову», забезпечуючий учням 10 класу необхідне придбання знань з англійської мови.

Отже, до Вашої уваги ми пропонуємо підручник Англійська мова: Ми вивчаємо англійську мову: підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. / А.М. Несвіт. – К. : Генеза, 2010 – 148 с. : іл. Даний підручник містить чотири

розділи, які побудовані за тематико-ситуативним принципом, та додатки. Підручник англійської мови налічує 148 сторінок.

Що ж стосується зручності у використанні даного підручника, ми вважаємо доречним зауважити, що підручник англійської мови має гарний, не дуже яскравий, так би мовити «не ріжучий очі» дизайн. Всі пред'явлені малюнки чітко підходять до вивчаємої теми. Все побудовано стисло та зрозуміло. Масштабне використання засобів оформлення підручника, такі як: барвисті ілюстрації, наочність і змістовність таблиць, багатий ілюстративний матеріал для розвитку навичок монологічного мовлення, тобто опис картинок, забезпечує привабливість та мотиваційну оснащеність пізнавальних процесів в ході вивчення англійської мови. Зокрема, друкарська читабельність, а саме: розмір шрифту та якість паперу є зразковими. Розмір шрифту є доступним та зрозумілим кожному, якість паперу є доброю та не шкідливою для очей. Як зазначає Ян Чихольд у своїй праці «Подоба книги»: «... там вони повинні були відмітити, як чисто-білий колір сторінок хворобливо діє на очі! Дійсно, це не лише холодне та неприємне, але воно заважає, засліплюючи очі, як сніг. Книжкова сторінка стає неприємно прозорою: білий тон паперу замість того, щоб зливатися воедино з шрифтовою поверхнею, відступає кудись в іншу оптичну плоскість».

Даний підручник побудовано так, що майже на кожному уроці діти повинні вивчати нові лексичні одиниці, тобто підвищувати свій рівень мовної підготовки, формувати навички грамотної мови. Діти вчать дотримуватися норм культурного ведення дискусії, виражаючи думки різними способами. Читабельність текстів, пред'явлених у даному джерелі є доволі складною. Адже підручник містить довгі речення, які не є одразу зрозумілими для учнів. Ми вважаємо, що було б краще, якщо на початку кожної теми, учням було пред'явлено більш розширений список нових слів, які б відповідали темі та були б з перекладом на рідну мову. В даному підручнику є доволі багато нових слів для учнів десятого класу, але ці, нові слова не подано окремо, а лише

виділено у тексті синім кольором; немає чіткого пояснення даного невідомого слова, навіть англійською мовою.

Взагалі, навчально-методичний комплект з англійської мови «English: We learn English», для десятого класу загальноосвітніх навчальних закладів складається з: підручника, робочого зошита, збірника тестових завдань, книжки для читання, аудіододатка та книжки для вчителя. Але ознайомившись зі списком джерел, які використовує вчитель під час навчання дітей англійської мови, маємо зауважити, що в навчально-виховному комплексі, в якому проводилося дослідження, діти та вчителі вчать за одним підручником. Вчитель не використовує підручника для вчителя, а діти не користуються робочими зошитами. Вчитель надає перевагу соціальним мережам та всю необхідну інформацію, тобто додатковий матеріал, такий як: аудіозапис, відео та презентації він шукає саме там. Підручник іноземної мови є в кожного учня, який надає весь необхідний матеріал для учнів даного класу. Що ж стосується додаткового матеріалу, то в даному закладі це є можливим, де і як презентувати його, адже в кожному навчальному класі є великий екран, де вчитель має можливість презентувати учням матеріал, який зацікавив би дітей. Ми знаємо, що учнів увагу привертає яскравість та стислість. Отже, відео та презентації – чудові помічники у вивченні нового матеріалу.

Проміжним місцем між формальними і функціональними критеріями аналізу займає така характеристика підручника як дидактичність зорового ряду, що зумовлено провідними функціями наочності у навчанні іноземної мови в початковій та основній школі. Ось наприклад, для семантизації лексичного матеріалу в даному підручнику можна знайти ілюстрації, прості колажі, схеми та малюнки до певної теми (див. с. 9, с. 79, с. 97, с. 100, с. 118, с. 134). Також не залишається без уваги і граматику, яку ми можемо побачити у формі правил-інструкцій та цікавих схем у кінці підручника у розділі «Grammar Reference» (див. с. 202 – 220).

Підручник англійської мови налічує безліч опор, таких як: вербальні, вербально-зображальні та зображальні опори, які стимулюють та навчають

усному мовленню учнів. Вербальні види опор, такі як: підстановчі таблиці, ключові слова, плани висловлювань, зразки вітальних листівок ми можемо знайти в даному підручнику (див. с. 38, с. 40, с. 92, с. 122, с. 131). Вербально-зображальні опори також є дуже ефективними для вивчення нового матеріалу, який вивчається в школі, адже учень має можливість висловити свою точку зору щодо певного питання. В даному підручнику існує безліч схематичних планів частин міста, екрани погоди, розклади занять тощо (див. с. 23, с. 79, с. 94, с. 123, с. 126, с. 140, с. 142). Зображальні опори, такі як: державна символіка, ілюстрації визначних місць, портрети відомих людей можна побачити у підручнику (див. с. 94, с. 109, с. 131, с. 147, с. 134, с. 154, с. 185). Отже, на підставі вище проведеного аналізу формальних характеристик підручника можемо зробити висновок щодо дидактичності та естетичності зорового ряду даного підручника. Даний підручник іноземної мови забезпечує передумови щодо підтримання інтересу учнів до вивчення іноземної мови, залучення до нової культури, а також самонавчання, вдосконалення навчальної діяльності, формування учня як суб'єкта цієї діяльності, який усвідомлює мету своєї діяльності в ході виконання завдань підручника і пізнає способи досягнення цієї мети.

Зміст підручника відповідає віковим особливостям учнів. Весь підручник подано англійською мовою, що є доречним для учнів даного віку.

В даному підручнику іноземної мови зміст текстів і прийомів навчання є досить цікавим для учнів. Деякими вправами пред'явленими у підручнику в учнів випрацьовується самостійність, активізується розумово-мовленнєва діяльність, зростає самосвідомість. У підручнику закладено сучасні технології, які підвищують ініціативу і самостійність учнів, такі як: підготовка та захист групових та колективних проектів, уявне спілкування з іншомовними ровесниками тощо (див. с. 32, с. 63, с. 101, с. 130, с. 141).

Щодо представленості у підручнику орієнтирів учнівського мовного, мовленнєвого і власне комунікативного розвитку у межах кожного навчального циклу, таких як: «Ти повинен це знати, уміти» (мінімальний

рівень вимог) і «Ти можеш дізнатися, навчитися» (максимальний рівень вимог) не існує. На початку циклу не існує ніяких настанов, а просто поданий новий матеріал. Ми вважаємо це за недолік в даному підручнику іноземної мови, адже до учня немає ніяких вимог, ніяких цілей. Але як? Учні потрібні певні цілі, задачі, яких він має досягнути. Немає стимулу для вивчення нового матеріалу. В даному підручнику на початку кожного циклу дається лише короткий перелік того, що буде вивчатися (див. с. 7, с. 33, с. 61, с. 89, с. 115).

У підручнику є наявними серії тестових завдань поточного контролю, наприклад, таких як: на впізнавання (див. с. 77, с. 81); на ідентифікацію (див. с. 62, с. 158); на добір відповідної пари (див. с. 91, с. 158, с. 184); на альтернативну відповідь (див. с. 114, с. 145); а також на вільне конструювання відповіді, що є дуже добрим для висловлення своєї думки, для поповнення словникового запасу та вдосконаленості в говорінні (див. с. 30, с. 86, с. 112, с. 167, с. 181, с. 191).

По завершенню роботи кожного навчального циклу проводиться тест «Grammar Revision» в якому учням надається можливість перевірити свої набуті знання з читання, лексики, граматики, із зазначенням шкали оцінювання навчальних досягнень учнів. Ми вважаємо, це дуже доброю якістю аналізуючого підручника, адже кожен учень має можливість перевірити себе сам, має можливість зрозуміти, що йому треба довчити, доробити та не допускати таких помилок у майбутньому.

Відбувається детальне пояснення ГМ і порівняння його з явищами рідної мови. Закріплення і відпрацювання ГМ пропонується з використанням драматизацій діалогів, римівок, ігрових ситуацій, кубиків.

Аналіз вимог, якими повинні бути підручники, показав, що важливо зацікавити учнів вивченням іноземної мови, викликати в них позитивне ставлення до предмета, вмотивувати необхідність і значущість володіння іноземною мовою як неповторним засобом міжкультурного спілкування.

Таким чином, при аналізі шкільних підручників потрібно враховувати всі зазначені вимоги. Під час аналізу підручників нами було виявлено

достатню кількість вправ для формування іншомовної граматичної компетенції. Ми звертали увагу на наявність умовно-комунікативних рецептивно-репродуктивних вправ, які відповідають вимогам до вправ в аспекті комунікативно-когнітивного підходу до навчання ІМ.

Ми розглянули, які види вправ використовуються при формуванні іншомовної граматичної компетенції та які вправи домінують при укладанні навчальних підручників, а саме умовно-комунікативні рецептивно-репродуктивні вправи, вправи на трансформацію та на самостійне вживання лексичних одиниць на рівні фрази / речення.

Отже, проаналізувавши НМК з ІМ, ми прийшли до висновку, що в багатьох НМК спостерігається невідповідність програмному граматичному мінімуму, у багатьох не приділяється належна увага етапу ознайомлення з новим граматичним матеріалом, як і етапу тренування у вживанні, не враховуються психофізіологічні особливості старших школярів при укладанні вправ (одноманітність прийомів роботи). Тому авторам підручників необхідно ставити особливо високі вимоги до якості та кількості навчального матеріалу, його доступності та посильності, враховувати дані психолінгвістичних досліджень щодо послідовності вивчення ІМ учнями цього вікового періоду, а також комунікативний підхід в укладанні інструкцій до вправ.

Навчально-методичний комплекс має: [53, с. 34]:

- відповідати вимогам державного освітнього стандарту основної загальної освіти з іноземної мови;
- бути побудований на традиціях вітчизняної школи навчання іноземним мовам і відповідати вимогам загальноєвропейських компетенцій володіння іноземними мовами;
- містити доступний школярам навчальний матеріал з англійської і рідної культури, розвиваючі вправи, проектні завдання і завдання з використанням Інтернет-ресурсів;
- включати природні ситуації спілкування, створювати мотивацію до спілкування, інтерес до вивчення англійської мови;

- забезпечувати максимальний розвиток комунікативних і творчих здібностей учнів;
- мати великий розвивальний і виховний потенціал.

Серед проаналізованих нами НМК усі автори комплексів постаралися інтегрувати сучасні підходи і технології, розроблені і ефективно використовувані у викладанні іноземних мов, в новий навчальний комплекс. Всі тексти для читання та аудіювання підібрані з урахуванням соціокультурного компонента, супроводжуються послідовно розробленими комунікативно-орієнтованими перед текстовими і післятекстовими завданнями. Вправи на перевірку розуміння текстів дані з урахуванням сучасних методик і вимог. В основі вправ на введення нової лексики також лежить комунікативно-орієнтований підхід.

На закінчення, хотілося б відзначити, що сучасний НМК повинен враховувати позитивні тенденції вітчизняної та зарубіжної методики навчання іноземним мовам, сприяти впровадженню нових знань і умінь, що в кінцевому підсумку передбачає, з одного боку, поєднання системності і функціональності, з іншого – поєднання освітніх і виховних, розвиваючих функцій з прагматичними функціями.

2.3. Рекомендації щодо формування навчально-методичного комплексу для учнів старших класів закладів загальної середньої освіти

Відповідно до нового Закону України про освіту Типова освітня програма визначає: загальний обсяг навчального навантаження, орієнтовну тривалість і можливі взаємозв'язки окремих предметів, факультативів, курсів за вибором тощо, зокрема їх інтеграції, а також логічної послідовності їх вивчення які натепер подані в рамках навчальних планів.

Навчальний план для класів закладів загальної середньої освіти розроблено відповідно до Державного стандарту, з метою його впровадження у частині повної загальної середньої освіти з 1 вересня 2018 року. Він містить

загальний обсяг навчального навантаження та тижневі години на вивчення базових предметів, вибірково-обов'язкових предметів, профільних предметів і спеціальних курсів, а також передбачає години на факультативи, індивідуальні заняття тощо.

Як і в минулі роки інваріанта складова навчального плану основної школи (1-11 класи) забезпечує реалізацію змісту іншомовної освіти на рівні Державного стандарту.

Предмети та курси за вибором визначаються закладами освіти у межах гранично допустимого навчального навантаження з урахуванням інтересів та потреб учнів, а також рівня навчально-методичного та кадрового забезпечення закладу.

Рішення про запровадження вивчення другої іноземної мови приймається, залежно від умов для такого вивчення, закладом освіти самостійно. Залишається чинним наказ Міністерства від 07.08.15 № 855 «Про внесення змін до навчальних планів закладів загальної середньої освіти» згідно якого збільшено години на вивчення іноземної мови за рахунок варіативної складової. Рішення про збільшення годин на вивчення іноземної мови за рахунок варіативної складової, на всіх ступенях освіти, приймається залежно від наявності умов для такого вивчення, закладом освіти самостійно.

Типові освітні програми з іноземних мов містять низку тем і питань, що безпосередньо пов'язані з проблематикою інтегрованих змістових ліній. Програми не обмежують смислове та лінгвістичне наповнення інтегрованих змістових ліній, а лише пропонують орієнтовні шляхи їх реалізації. Вчителі можуть наповнити новим міжпредметним змістом й інші теми, створювати альтернативні можливості для поєднання різних знань та умінь, а також навчальних методів з метою формування ключових життєвих компетентностей та досягнення цілісності навчальної програми й навчального процесу відповідно до потреб певного класу.

Дозволяється використовувати підручники, що видані у поточному році та в попередні роки, враховуючи при цьому зміни в програмах. Щодо

додаткової навчально-методичної літератури, то вчитель вільний у її виборі й може застосовувати таку, що найкраще реалізує його методику навчання та компетентнісний потенціал предмету «Іноземні мови». Програма не обмежує самостійність та творчу ініціативу вчителя, передбачаючи гнучкість у виборі та розподілі навчального матеріалу відповідно до потреб учнів та обраних

Вивчення іноземних мов у 2019-2020 навчальному році буде здійснюватися за декількома Державними стандартами та типовими освітніми програмами а саме:

1. Для учнів 5-9 класів за Державним стандартом базової та повної загальної середньої освіти затвердженого Постановою КМУ від 23 листопада 2011 року № 1392 та Типовою освітньою програмою закладів загальної середньої освіти II ступеня (базова середня освіта) яка розроблена на виконання Закону України «Про освіту» затвердженою наказом МОН від 20.04.2018 № 408;

2. Для учнів 10-11 класів за Державним стандартом базової та повної загальної середньої освіти затвердженого Постановою КМУ від 23 листопада 2011 року № 1392 та Типовою освітньою програмою закладів загальної середньої освіти III ступеня (профільна середня освіта), яка розроблена на виконання Закону України «Про освіту» і затверджена наказом МОН від 20.04.2018 № 407.

Дозволяється використовувати підручники, що видані у поточному році та в попередні роки, враховуючи при цьому зміни в програмах. Щодо додаткової навчально-методичної літератури, то вчитель вільний у її виборі й може застосовувати таку, що найкраще реалізує його методику навчання та компетентнісний потенціал предмету «Іноземні мови». Програма не обмежує самостійність та творчу ініціативу вчителя, передбачаючи гнучкість у виборі та розподілі навчального матеріалу відповідно до потреб учнів та обраних засобів навчання.

Основним документом навчально-методичного забезпечення дисципліни, передбаченим освітнім законодавством, є робоча програма

навчальної дисципліни, вимоги до змісту якої встановлені п. 38 Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності (програма навчальної дисципліни, заплановані результати навчання, порядок оцінювання результатів навчання, рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті). Програма навчальної дисципліни, передбачена п. 12 ч. 3 ст. 34 та ч. 7 ст. 35 Закону України «Про вищу освіту», є одним із складників робочої програми [6, с. 32].

Законодавство (п. 2.4 Державних вимог до акредитації напряму підготовки, спеціальності та вищого навчального закладу, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 13.06.2012 № 689) також передбачає створення контрольних завдань для оцінювання рівня знань учнів при проведенні акредитації спеціальності (освітньої програми). Як правило, такі контрольні завдання створюють за обов'язковими дисциплінами, передбаченими освітньою програмою. Втім, державні вимоги не передбачають обов'язкової прив'язки цих завдань до конкретних дисциплін і допускають їх створення за групами дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки, природничо-наукової (фундаментальної) підготовки та спеціальної (фахової) підготовки. Заклад вищої освіти може самостійно обрати один з цих варіантів або їх комбінацію.

Загальними принципами визначення та побудови НМК як моделі змісту предмета навчання є: системність та модельність, необхідність та достатність, уживаність, посиленість і доступність, відповідність потребам учнів, їх інтелектуальному рівню та інтересам, відносна відкритість та професіоналізм. При моделюванні у НМК змісту процесу навчання провідним аспектом є методичний, який повинен інтегрувати всі інші аспекти і детермінуватися авторською концепцією НМК. Тому у процесі укладання НМК нами особлива увага приділялася проблемі відходу у його компонентах від навчально-дисциплінарних технологій освіти, приведенню методичних засад комплексу в русло особистісно-діяльнісної підготовки вчителя в умовах кредитно-

модульної організації навчального процесу з домінантою на самостійній роботі [3, с. 3].

Усі дослідження значення і місця навчальної книги в освітньому процесі вказують, що теорія підручника має дворівневу структуру [12, с. 43]:

- 1) загально-дидактичний рівень, предметом вивчення якого є узагальнені універсальні принципи теорії його конструювання;
- 2) профільно-методичної підготовки вчителя визначеної спеціалізації;
- 3) практичного навчання майбутніх учителів та проходження ними педагогічної практики;
- 4) рубіжного та підсумкового контролю якості.

Посилення керівного впливу підсистем комплексу на педагогічний процес реалізовано згідно з вихідними положеннями теорії управління та педагогічної психології – теорія управління для таких цілей передбачає наявність специфічних моделей: мети навчання, змісту навчання, процесу засвоєння, контролю користування комплексом забезпечувалося наскрізне, постійне формування професійної компетенції вчителя іноземної мови.

У сучасних умовах засоби навчання у вигляді навчально-методичних комплексів вважаються моделлю системи навчання, яка відтворює образ реального педагогічного процесу. У цілому комплекс забезпечує освітній процес у напрямках формування якостей вчителя визначеного, організації навчального процесу, формування його професійних знань, умінь і навичок, поглиблює мотивацію навчальної діяльності, сприяє економії часу.

Вимоги до практикуму [17, с. 43]:

Практикум призначений для вироблення умінь і навичок застосування теоретичних знань. Практикум включає приклади виконання завдань і аналіз найбільш розповсюджених помилок. У практикумі повинні бути представлені покрокові вирішення типових задач і вправ з видачею пояснень і посиланнями на відповідні розділи теоретичного курсу. Реалізація практикуму може варіюватися в залежності від предметної області. Наприклад, для природничо-наукових дисциплін практикум може бути представлений у вигляді задачника,

лабораторного практикуму, для економічних дисциплін – у вигляді ділових ігор.

Завдання для проміжного контролю. Інтерактивні навчальні завдання використовуються з метою тренінгу і самоконтролю в процесі навчання, а також контролю якості вивчення навчального матеріалу.

Основні види контролю [26, с. 44]:

- попередній контроль, або попереднє тестування – встановлення індивідуального рівня знань того, хто навчається за попередніми темами курсу;
- поточний контроль, або поточне тестування – відомості про хід процесу засвоєння знань які вивчаються протягом певного проміжку часу.

Число тестів для контролю (питання і завдання) має бути не більше $1X$, де X – число умовних (лекційних) годин по предмету згідно з навчальним планом. Наявність об'єктивного попереднього і поточного тестування дозволяє оцінити ефективність навчання та виявити «слабкі» навчальні розділи, які потребують доопрацювання або зміну.

Вимоги до організації тестування. Контроль знань учнів – невід'ємна частина навчання, оцінки якості освіти. Тестування як одна з форм атестації є процедура, що дозволяє об'єктивно встановити рівень навчальних досягнень учнів – теоретичних знань, інтелектуальних умінь, практичних навичок.

Система тестування може включати наступні види контролю [9, с. 12]:

- самоконтроль у вигляді питань і завдань, на які той, якого навчають намагається відповісти самостійно. Основна мета самоконтролю – самоствердження, досягнення впевненості учня, що він засвоїв навчальний матеріал;
- вхідний контроль, який покликаний визначити ступінь готовності учня до наступного циклу навчання;

- поточний контроль, основна мета якого – діагностика досягнутих знань, умінь і навичок в процесі засвоєння чергової теми і, при необхідності, корекція навчання;
- заключний (підсумковий) контроль, який представляє собою серію завдань по всьому відпрацьованому матеріалу, які учень повинен вирішити самостійно, не звертаючись до допомоги.

Електронні тести підсумкового контролю знань [33, с. 43].

Характеристики тестового матеріалу:

- відповідність змісту й обсягу отриманої учнями інформації;
- відповідність контрольованому рівню засвоєння;
- конкретний і однозначно потрактований сенс або значення.

Вимоги до тестування:

Кількість розроблюваних завдань повинна перевищувати передбачувану довжину тесту як мінімум в 10 разів і бути не менше 200.

Кількість пропонованих завдань для самоконтролю і поточного контролю має бути не менше 6 завдань на 1 годину.

Кількість пропонованих завдань в поточному і підсумковому контролі повинна бути не менше 80, тому що ймовірність правильної оцінки для вказаного значення складе величину 0,85. Для підвищення точності оцінки учня необхідно збільшувати число завдань у тесті.

Вимоги до змісту тестових завдань [35, с. 54]:

Тестове завдання повинно бути в формі короткого судження, сформульовано ясною, чіткою мовою, виключати неоднозначність.

Зміст завдання має бути виражений короткою, гранично простою синтаксичною конструкцією без повторів і подвійних заперечень. У тестовому завданні не повинна відобразитися суб'єктивна думка або розуміння окремого автора. У тексті тестового завдання не повинно бути випадкових підказок і сленгу.

Багато, щоб вихідні умови завдання не перевищували 10 слів.

Форми завдань:

Завдання відкритої форми. Вимагає відповіді, сформульованої самим учнем. Має вигляд неповного твердження, в якому відсутній один елемент. Зазвичай тестований підставляє число або слово (можливо словосполучення, що складається не більше ніж з двох слів). Вимога до даного тесту – чітке формулювання завдання, що вимагає однозначної відповіді.

Завдання закритої форми.. Вимагає вибрати відповідь із запропонованих варіантів відповідей. Складається з неповного твердження з однією вакансією і безліччю елементів, один або кілька з яких є правильними висновками (відповідями). Випробуваний визначає правильну відповідь з даної безлічі.

Встановити відповідність. Вимагає вибрати пари з двох наведених множин об'єктів. Має вигляд двох груп елементів. Випробуваний повинен зв'язати кожен елемент першої групи з одним або декількома елементами з другої групи. Рекомендується доповнити другу групу кількома однотипними елементами, непов'язаними з першою групою [31, с. 55].

Встановити правильну послідовність. Вимагає встановити правильну послідовність запропонованих об'єктів (слова, словосполучення, речення, формули, малюнки і т.д.).

Основні рекомендації щодо складання завдань [46, с. 58]:

1. Уникати використання очевидних, тривіальних або малозначних питань і формулювань при складанні тестових завдань.
2. Перевіряти, щоб кожне завдання мало відношення до конкретного факту, принципу, вміння, знання, тобто володіло достатньою важливістю для включення в тест. Всі тестові завдання повинні бути пов'язані з цілями навчання.
3. Всі тестові завдання повинні бути сформульовані чистою, чіткою мовою в короткій формі. Завдання повинно мати гранично просту синтаксичну конструкцію. У тексті завдання виключаються повтори і подвійне заперечення
4. Слідувати правилам граматики, пунктуації і риторики. З усіх видів письмових комунікацій тестові завдання повинні бути найбільш «читабельні».

Прості декларативні речення допоможуть учням уникнути неправильної інтерпретації.

5. Використовувати завдання з однозначними відповідями. Виключити суб'єктивну думку або розуміння окремого вчителя.

6. Уникати використання неясних сленгових виразів і слів (виключаючи випадок складання тесту спеціально для цілей, пов'язаних зі знанням цих слів). Якщо ключове слово в тестовому завданні невідомо учневі, то навіть найкращі учні будуть вважати це питання «обманним».

7. У тексті завдання необхідно усунути будь-яку двозначність або неясність формулювань.

8. Уникати втрати часу. Складати завдання, які можуть бути виконані за мінімальний час. Цього можна досягти наступними способами:

Використовувати в тесті стільки завдань, скільки необхідно для досягнення всіх цілей тестування, тобто при тестуванні метою повинна бути не кількість тестових завдань, а відображення всіх цілей тестування.

Визначити, якої довжини відповідь ви хочете отримати на тестове завдання відкритої форми, наприклад, «одне слово». Ретельно продумувати формулювання завдань, щоб уникнути тавтології. В основну частину завдання необхідно включити якомога більше слів, необхідних при формулюванні завдання, а для відповіді залишити меншу частину, найбільш важливих, ключових слів для даної проблеми. Уникати взаємопов'язаних завдань, де зміст одного завдання підказує відповідь на інше завдання. Уникати випадкових підказок у завданнях і зразках відповіді. Ці підказки є одним із способів вгадування правильної відповіді без володіння достатніми знаннями або вміннями. З тексту завдання необхідно виключити всі вербальні асоціації, що сприяють вибору правильної відповіді з допомогою здогадки [45, с. 68].

Такими підказками можуть бути: граматичні підказки, асоціативні слова та визначення (наприклад, в ТЗ закритої форми використання однакових жаргонних фраз або слів у формулюванні ТЗ і в можливій відповіді), систематичне повторення деяких рис правильної відповіді (наприклад, в ТЗ

закритої форми правильною частіше є відповідь, яка є найдовшою за кількістю символів), правила розробки завдання на встановлення відповідності

Завдання необхідно сформулювати так, щоб весь зміст можна було висловити у вигляді двох однорідних множин. Елементи завдання необхідно розташувати зліва, а елементи для вибору праворуч. Для кожного стовпця бажано ввести певну назву, узагальнюючу всі елементи стовпця [53, с. 32].

Необхідно, щоб правий стовпець містив хоча б кілька варіантів відповідей, які не є правильними рішеннями, але зовні близьких до правильного рішення. Ще краще, коли число елементів правого стовпчика приблизно в два рази більше числа елементів лівого стовпчика.

У завданні на встановлення правильної послідовності чітко формулюється критерій упорядкування.

Глосарій (визначення, тлумачний словник термінів),

Вимоги до глосарію:

Словник забезпечує тлумачення і визначення основних понять, необхідних для адекватного осмислення матеріалу. У глосарії враховується специфіка актуального конспекту. Всі терміни, які заносяться в словник, повинні в тексті виділятися жирним шрифтом або курсивом. Для підкреслення груп слів і цілих пропозицій повинен використовуватися курсивний шрифт. Заголовні слова тлумачного словника розташовуються в алфавітному порядку. Обсяг тлумачного словника не може бути менше 50-75 понять на одну допомогу [51, с. 45].

Електронний навчальний курс створюється для вивчення предмета відповідно до типової навчальної програми предмета.

Етапи розробки електронного навчального посібника [Там само, с. 48]:

1. Визначення цілей і завдань розробки електронного навчального посібника.
2. Розробка структури електронного навчального посібника.
3. Розробка змісту по розділах і темах електронного навчального посібника.

4. Підготовка сценаріїв окремих структур електронного навчального посібника.
5. Підбір ілюстративних, довідкових та додаткових матеріалів електронного навчального посібника.
6. Реалізація електронного навчального посібника.
7. Апробація з метою виявлення помилок тексту, некоректних елементів тексту та ілюстративного матеріалу, незручностей навігації.
8. Коригування змісту за результатами апробації.

Отже, оптимальним варіантом забезпечення педагогічного процесу підготовки вчителів до навчання іноземної мови є навчально-методичний комплекс, який укладено з урахуванням нормативних навчальних програм підготовки вчителів, галузевих стандартів педагогічної освіти, рекомендацій Ради Європи з вивчення іноземних мов та щодо підготовки педагогічних працівників, загально-дидактичних та методичних вимог конструювання НМК, принципів, основних та додаткових функцій. Визначальною характеристикою підручників є їх здатність сприяти ефективній методичній підтримці професійної роботи вчителя. Це поняття ми визначили як комплекс змістових, процесуальних, формальних, функціональних навчально-методичних матеріалів, основна мета яких полягає у сприянні раціональній організації педагогічного процесу, який забезпечує успішне формування в учнів іншомовної комунікативної міжкультурної компетентності у межах вимог чинних навчальних програм. Пріоритетними характеристиками системи методичного забезпечення визначено ефективність і універсальність, можливість її використання в нових і нестандартних ситуаціях процесу навчання. Доведено, що вибір методичних категорій для змісту підручників значною мірою зумовлюється особливостями предмета, рівнем розвитку дидактики, методики, психології, лінгвістики, теорії мовленнєвої діяльності, цілями навчання, що ставляться суспільством до випускників ЗНЗ на певному етапі розвитку держави.

Висновки до розділу 2

Знайомство учнів зі звуковою системою іноземної мови повинно відбуватися на основі імітативно-ігрових технологій в умовах комунікативних ситуацій, що являють собою сукупність мовленнєвих та немовленнєвих умов, необхідних для здійснення мовленнєвих дій. На початковому етапі постає відповідальне завдання – закласти основи усієї подальшої роботи з вимови. Усі залучені для цього навчальні засоби, зокрема підручники, як основні носії змісту навчання повинні сприяти вихованню комунікативних потреб у пізнанні інших країн і народів, у пошуку друзів не тільки для спілкування, а й для розв'язання певних проблем власної життєдіяльності. Комунікативна, освітня, виховна і розвивальна цілі оволодіння змістом реалізуються через навчальні тексти й діалоги як основні мовленнєві одиниці. Вони повинні містити в собі як змістову, так і мовну інформацію та слугувати певними засобами узагальнень іншомовного досвіду школярів. Для успішної реалізації освітньо-розвивального потенціалу іноземної мови зміст підручників повинен сприяти тому, щоб процес залучення учнів до вивчення предмета не тільки розширював їхній світогляд, а й сприяв глибшому розумінню власної культури та її ролі у духовному і моральному розвитку людства.

Автори навчально-методичних комплексів постаралися інтегрувати сучасні підходи і технології, розроблені і ефективно використовувані у викладанні іноземних мов, у новий навчальний комплекс. Всі тексти для читання та аудіювання підібрані з урахуванням соціокультурного компонента, супроводжуються послідовно розробленими комунікативно-орієнтованими перед текстовими і післятекстовими завданнями. Слід зазначити, що використовуваний ілюстративний матеріал володіє великим потенціалом з точки зору його застосування в якості розвиваючих комунікативних, пізнавальних і компенсаторних складових навичок і умінь сучасних школярів. Структура кожного підручника є чіткою і послідовною, вона відображає специфіку предмету іноземна мова, яка полягає у тому, що провідним

компонентом змісту навчання іноземної мови є не основи наук, а способи діяльності – навчання різних видів мовленнєвої діяльності: говоріння, читання, аудіювання, письма. Ознайомлення з новим матеріалом відбувається у коротких мікродіалогах/мікротекстах. У підручниках існує достатня кількість тренувальних вправ з граматики, але інструкції до них здебільшого мають некомунікативний характер.

ВИСНОВКИ

У пропонованому магістерському дослідженні розкрито сутність навчально-методичного комплексу як виду навчальної діяльності. Навчально-методичний комплекс – це система, всі частини якої взаємопов'язані і взаємозалежні. Вони утворюють єдине ціле, яке дозволяє досягти основної мети освітньої програми. Навчально-методичний комплекс являє собою сукупність модулів для організації навчання за технологічним принципом. Дозволяє як організувати навчання окремих навчальних предметів, так і забезпечує виконання навчального плану спеціальності в цілому (за фахом) НМК збудований відповідно до обраної концепції освіти і сприяє досягненню освітніх стандартів. Для цього в технології навчання представлена карта цілей, що мають операційне формулювання, яке дозволяє акцентувати увагу не тільки на об'єктах навчання, але і в першу чергу на розвитку необхідних видів діяльності над об'єктами. НМК служить для цілісного і якісного вирішення завдання педагогічного забезпечення навчального процесу.

Визначено основні принципи та структуру навчально-методичного комплексу; у НМК виділяють чотири основні компоненти: Ведучий документ – освітня програма. Саме на її основі і розробляється весь комплекс. Навчальні систематизовані керівництва для учнів і педагога. Основні і факультативні програми не можуть бути реалізовані без додаткових комплектів матеріалів

інформаційного, допоміжного і довідкового характеру, а також різних предметних посібників, коротких записів занять, додаткової літератури наукової та методичної спрямованості, системи творчих завдань, шаблонних рішень і т.д. Система освітніх методів. Цей компонент утворюють різні посібники, метою яких є допомога в освоєнні змісту освітньої програми. Всі методи навчання можна з великою часткою умовності розділити на сучасні і традиційні. До традиційних прийнято відносити всі види друкованих посібників (фото, таблиці, плакати, картини, роздатковий матеріал, картки, звукозаписи). До сучасних – відеофільми, мультимедійні матеріали, освітні програми та додатки. Система засобів, призначених для наукової організації праці вчителя та учнів. Обов'язковим структурним елементом НМК є підручник (навчальний посібник) або курс лекцій.

Проектування НМК базується на дидактичних принципах навчання: Принципи структуризації і проблемності забезпечують ієрархію дидактичних цілей, послідовність і цілісність викладу, логічну завершеність і автономність модулів, проблемність змісту, наочність уявлення. Принцип адаптивності відбивається в таксономії дидактичних цілей. Принцип реалізації зворотного зв'язку вимагає, щоб процес засвоєння знань був керованим і існувала можливість його коригування та контролю. Принцип квантування: розбивка матеріалу на розділи, що складаються з модулів, мінімальних за обсягом, але замкнених за змістом. Принцип повноти: кожен модуль повинен мати певні компоненти. Принцип наочності: кожен модуль повинен складатися з колекції кадрів з мінімумом тексту і візуалізацією, що полегшує розуміння і запам'ятовування нових понять, тверджень і методів. Принцип розгалуження: кожен модуль повинен бути пов'язаний з іншими модулями. Принцип регулювання: учень самостійно управляє зміною кадрів, має можливість викликати на екран будь-яку кількість прикладів. Принцип адаптивності: НМК повинен допускати адаптацію до потреб конкретного користувача в процесі навчання. Принцип комп'ютерної підтримки. Принцип предметного підходу до побудови змісту навчання. Принцип науковості визначає зміст

навчання, зокрема ознайомлення з методами науки, пізнання; відображення досягнень науки нинішнього дня. Принцип фундаментальності освіти пов'язаний із діяльністю всіх суб'єктів освітнього процесу. Принцип доступності враховує рівень розвитку тих хто навчається, їх індивідуальні і вікові особливості. Принцип систематичності і послідовності навчання вимагає глибокого осмислення студентами логіки і системи змісту знань, систематичного повторення, систематизації й узагальнення матеріалу тощо.

Охарактеризовано критерії оцінки навчально-методичного комплексу. НМК розробляється на основі концепції комунікативної іншомовної освіти. Ця концепція повністю відповідає вимогам нового освітнього стандарту. Метою пізнавального аспекту є оволодіння знаннями про культуру іншого народу, включаючи знання про мову як частину іноземної культури. Для цього в НМК використовуються різні засоби: відображення актуальної дійсності (ілюстрації, фото, слайди, комп'ютерні програми, анкети, квитки, етикетки, репродукції картин художників країн мови, що вивчається); уривки з текстових творів (художньої, довідкової та науково-енциклопедичної літератури, матеріалів ЗМІ, путівників, карт тощо); автентичні діалогові тексти для висловлювань; пояснення і показ ладу мови; мовні зразки; правила-інструкції; структурні і функціональні узагальнення; фонові знання, що містяться в топоніміці, прислів'ях, крилатих виразах, безеквівалентній лексиці; відомості про невербальні засоби спілкування і багато іншого. Вибираючи той чи інший підручник або цілісний навчально-методичний комплекс, вчителю слід виходити з особливостей освітнього закладу, типу школи, вікових та індивідуальних особливостей своїх учнів, свого менталітету.

Досліджено навчально-методичний комплекс та проаналізовано результати. Автори навчально-методичних комплексів постаралися інтегрувати сучасні підходи і технології, розроблені і ефективно використовувані у викладанні іноземних мов, у новий навчальний комплекс. Всі тексти для читання та аудіювання підібрані з урахуванням

соціокультурного компонента, супроводжуються послідовно розробленими комунікативно-орієнтованими перед текстовими і післятекстовими завданнями. Слід зазначити, що використовуваний ілюстративний матеріал володіє великим потенціалом з точки зору його застосування в якості розвиваючих комунікативних, пізнавальних і компенсаторних складових навичок і умінь сучасних школярів. Структура кожного підручника є чіткою і послідовною, вона відображає специфіку предмету іноземна мова, яка полягає у тому, що провідним компонентом змісту навчання іноземної мови є не основи наук, а способи діяльності – навчання різних видів мовленнєвої діяльності: говоріння, читання, аудіювання, письма. Ознайомлення з новим матеріалом відбувається у коротких мікродіалогах/мікротекстах. У підручниках існує достатня кількість тренувальних вправ з граматики, але інструкції до них здебільшого мають некомунікативний характер.

Для успішної реалізації освітньо-розвивального потенціалу іноземної мови зміст навчально-методичних комплексів повинен сприяти тому, щоб процес залучення учнів до вивчення предмета не тільки розширював їхній світогляд, а й сприяв глибшому розумінню власної культури та її ролі у духовному і моральному розвитку людства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авраменко К. Б. Методична підготовка вчителів початкових класів у педагогічних навчальних закладах України (1956-1996 рр.): Автореф. дис...канд. пед. наук: 13.00.04 / К.Б. Авраменко. – К., 2002. – 21 с.
2. Автомонов П. П. Дидактика вищої школи: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / П.П. Автомонов; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Київ. ун-т, 2008. – 367 с.
3. Александрова Л. Ю. Педагогическая диагностика в системе совершенствования профессиональной деятельности учителя начальных классов: Автореф. дис...канд. пед. наук: 13.00.01 / Л.Ю. Александрова. – Чебоксары: Чуваш.гос. пед. ун-т им. И. Я. Яковлева, 2002. – 20 с.
4. Александрова О. В. Современный английский язык: Морфология и синтаксис / О. В. Александрова, Т. А. Комова. – М: ИПО “Лев Толстой”, 1998. – С. 147-196.
5. Андрущенко В. П. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу / В.П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2004. – № 1. – С. 5–9.
6. Антонова С. Г. Современная учебная книга: Создание учеб. лит. нового поколения: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению «Кн. дело» и спец. «Изд. дело и редактирование» / С.Г.Антонова . – М. : Агентство «Изд. сервис», 2001. – 287 с.
7. Ариян М. А. Пути интенсификации семинарских занятий по

методике преподавания иностранных языков / М. А. Ариян // Межпредметные связи в системе профессионально ориентированного обучения иностранному языку как педагогической специальности: Межвуз. сб. науч. тр. – Горький: ГГПИ, 1997. – С. 38-45.

8. Артемчук Г. І. Вища школа України: реальність і тенденції розвитку: [монографія] / Артемчук Г. І., Попович В. В., Січкаренко Г. Г. – К.: Ленвіт, 2004. – 176 с.

9. Баклицький І. О., Баклицька О. П. Психологічні дослідження особистості майбутнього вчителя / І. О. Баклицький, О. П. Баклицька // Студент – майбутній учитель: Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – 1991. – Вип.12. – С. 18-25.

10. Балл Г. А. Теория учебных задач: Психолого-педагогический аспект / Балл Г. А. – М.: Педагогика, 1990. – 184 с.

11. Барбар М. П. [Розвиток](#) комунікативних здібностей на уроках англійської мови / М. П. Барбар. М.: Изд-во Просвіта, 1992. – 12 с.

12. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) / Л. С. Бархударов. – М. : Международные отношения, 1996. – 240 с.

13. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник / Ф.С. Бацевич. – Київ: Видавничий центр «Академія» – 2004. – С.344.

14. Беляев Б. В. Психологический анализ новых методических принципов обучения иностранным языкам / Б. В. Беляев // Иностранные языки в школе. – 1998. – №3. – С. 68-73.

15. Бердичевский А. Л. Концепция подготовки учителя иностранного языка / А. Л. Бердичевский // Иностранные языки в школе. – 1990. – № 4. – С.94-100.

16. Бех П. О., Биркун Л. В. Концепція викладання іноземних мов в Україні /П.О.Бех, Л. В. Биркун // Іноземні мови. – 1996. – №2. – С. 3-8.

17. Брызгалова Л. А. Организация и проведение практических занятий по курсу методики преподавания иностранных языков: Дис...канд. пед. наук:

13.00.02 / Л. А. Брызгалова. – М., 1991. – 153 с.

18. Ващенко Г. Загальні методи навчання / Г.Ващенко. – К.: Наука. – 2005. – 102 с.

19. Веніг Н. Мовленнєва культура учнів // Н. Веніг. Обдарована дитина.- № 4, 2000. – С. 18-20.

20. Гальскова Н. Д. [Теорія](#) і практика навчання іноземних мов у початковій школі / Н. Д. Гальскова. М.: Изд-во Просвіта, 2006. – 59 с.

21. Гальскова Н. Д., Гез Н. И. Теория обучения иностранным языкам: Лингводидактика и методика: Учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. Заведений / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. – М.: Академия, 2004. – С. 55.

22. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки: Вільний вибір. Відкритість. Діяльність. Зворотній зв'язок. Ідеальність: посібник для вчителів / А. О. Гін. – Луганськ : СПД Резников В. С., 2007. – 198 с

23. Голобородько Е. П. О некоторых аспектах отбора дидактического материала для речевых упражнений / Е.П.Голобородько // Язык и литература в школе. Украинский вестник. – 1995. – № 3. – С. 6–9.

24. Гордєєва А. И. Інтелектуальні карти як засіб формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх філологів / А. И. Гордєєва // Іноземні мови. – № 4. – 2012. – С.51-58.

25. Гордєєва А. И., Кулик С.І. Формування англomовної лексичної компетентності молодших школярів з використанням карт пам'яті / А.И. Гордєєва, С.І. Кулик // Іноземні мови. – № 2. – 2013. – С. 13-18.

26. Гречихин А. А. Вузовская учебная книга: Типология, стандартизация, компьютеризация : учеб.-метод. пособие в помощь авт. и ред. / А.А. Гречихин; Ин-т «Открытое о-во». – М. : Логос : Моск. гос. ун-т печати, 2000. – 254 с.

27. Данилова Ю. С. Совершенствование подготовки будущих учителей иностранного языка к коммуникативному взаимодействию с учащимися младшего школьного возраста: дис. ... канд. пед. наук / Данилова

Юлия Сергеевна. – Тула, 2006. – 196 с.

28. Долина А. В. Експериментальна перевірка ефективності методики вдосконалення фонетичної компетенції майбутніх учителів англійської мови у самостійній роботі / А. В. Долина // Вісник Харківського Національного Університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов». – 2011. – Вип. № 65. – С. 185–190.

29. Жорнова О. Науково-методичне забезпечення навчального процесу у вищій школі: усталені нормативи та сучасні вимоги / О.Жорнова // Вісник Книжкової палати. – 2012. – №2. – С. 6-9.

30. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.

31. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.

32. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И.А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 56-63.

33. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам в школе / И.А. Зимняя. – М.: Просвещение. – 1991. – 222 с.

34. Зубко М. М. Роль індивідуальних особливостей учнів під час навчання іншомовного усномовленнєвого спілкування / М.М. Зубко // Англійська мова та література. – 2003. – № 8 (18). – С.12-14.

35. Караташова О. А. Лингвистически релевантные нарушения педагогического дискурса: дис. ... канд. филол. наук / О.А.Караташова . – Волгоград, 2003. – 181 с.

36. Карпова В. Н., Красуля А. В. Эволюция целей обучения иностранным языкам / В.Н. Карпова, А.В. Красуля // Педагогічні науки. – 1999. – №4. – С. 247-257.

37. Китайгородская Г. А. Методические основы интенсивного

обучения иностранным языкам / Г. А. Китайгородская. – Москва: Издательство Московского университета, 1996. – 176 с.

38. Кияк Т. Р. Засади викладання іноземних мов в Україні в новітніх умовах (пропозиції науково-методичної комісії МОН України з іноземної філології) / Т.Р. Кияк // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2009. – № 6. – С. 111– 114.

39. Коваленко О. Я. Концептуальні зміни у викладанні іноземних мов у контексті трансформацій іншомовної освіти / О.Я. Коваленко // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2003. – № 2. – С. 20-24.

40. Крат О. І. Компоненти системи навчання іноземної мови професійного спрямування через зміст професійної діяльності / О.І. Крат // Вісник ДУ ім. А. Нобеля. – 2011. – № 2 (2). – С. 69-74.

41. Кривець С. Теоретичне обґрунтування критеріїв та ознак сформованості інформаційно-пошукової компетентності майбутніх учителів / С. Кривець // Рідна школа. – 2008. – №12. – С. 60-63.

42. Критерії оцінювання навчальних досягнень з іноземних мов/ Інформаційний збірник МОН України. – 2008. – №№ 13-14-15.

43. Куранова С. І. Основи психолінгвістики: навч. посібник / С. І. Куранова – К. : ВЦ «Академія», 2012. – 208 с.

44. Леонтьев А.А. Общая методика обучения иностранным языкам / А.А. Леонтьев. – Москва: Высшая школа, 1991.

45. Малієнко В. Навчальна діяльність – як діяльність спілкування // В. Малієнко. Іноземні мови в навчальних закладах. 2007. - №1. – С. 37-41.

46. Маркова А. К. Формирование мотивации учения: книга для учителя / А.К. Маркова. – М.: Просвещение, 1990. – 326 с.

47. Межкультурная коммуникация и корпоративная культура: Учебное пособие для студентов вузов по специальности «Лингвистика и межкультурная коммуникация» / Т.Н. Персикова. – М.: Логос, 2006. – С. 209.

48. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. І перероб. / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт. – 328 с.
49. Методика интенсивного обучения иностранным языкам: [под ред. Бухбиндера и Китайгородской]. – К.: Вища школа, 1998.
50. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студентів класичн., пед. і лінгвіст. ун-тів / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін. / за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2013. – 590 с.
51. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: курс лекцій: навч.- метод. посібник для студентів мовних спеціальностей ОКР «магістр» / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін.; за ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2011. – 344 с.
52. Мильруд Р. П. Компетентность в изучении языка / Р.П. Мильруд // Иностранные языки в школе. – 2004. – № 7. – С. 30-36.
53. Миролубов А. А. История отечественной методики обучения иностранным языкам /А.А. Миролубов. – Москва; СТУПЕНИ, ИНФРА-М, 2002. – 448 с.
54. Миролубов А. А. Прямой метод /А.А. Миролубов // Иностранные языки в школе. – 2002. – № 6. – С. 15-17.
55. Навчальна програма з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім "Освіта", 2012. – 96 с.
56. Никитенко З. Н. Методическая система овладения иностранным языком на начальной ступени школьного образования: диссертация ... доктора педагогических наук: 13.00.02 / З. Н. Никитенко. – Москва, 2014. – 427 с.
57. Ніколаєва С.Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентності підходу / С.Ю. Ніколаєва // Іноземні мови, 2010 – С. 11-17.
58. Новиков А.М. Методология учебной деятельности / Новиков А.М. – М.: Изд-во “Эгвес”, 2005. – 176 с.

59. Особливості організації викладання англійської мови за професійним спрямуванням[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dgerela.at.ua/publ/metodichka>
60. Пассов Е.И. Проблемы коммуникативных методов обучения иноязычному говорению / Е.И. Пассов М.: Изд-во [Воронеж](#), 1992. – 96 с.
61. Пасічник О. С. Контроль і самоконтроль у змісті сучасних вітчизняних шкільних підручників з іноземних мов / О. С. Пасічник // Наукові записки. Серія : Психологопедагогічні науки (Ніжинський державний університет імені М. Гоголя) / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. – Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2009. – № 3. – С. 103–107.
62. Пасічник О. С. Передумови створення вітчизняної навчальної шкільної іншомовної літератури у 80-х рр. ХХ ст. / О. С. Пасічник // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. Серія : педагогічні науки : зб. – Чернігів: ЧДПУ, 2009. – № 62. – С. 129–133.
63. Пасічник О.С. Тенденції конструювання змісту підручників з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів України (80-ті рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.): Дис.... канд. пед. наук: 13.00.01 / О.С. Пасічник. Житомирський держ. ун-т. – Житомир, 2011. – 256 с.
64. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Е. И. Пассов. – 2-е изд. – Москва : Просвещение, 1991. – 223 с.
65. Пентилюк М. І. Формування мовленнєвої компетенції // М.І. Пентилюк. Рідна школа. – К., 2004. – №2. – С. 8-10.
66. Плахотник В. М., Сірик Т. Л. Англійська мова. Навчальний посібник для 1 класу шкіл з викладанням ряду предметів англійською мовою / В.М.Плахотник, Т.Л.Сірик. Видання друге. – К. : Радянська школа, 1997.
67. Пометун О. Сучасний урок : Інтерактивні технології навчання / О.Пометун, Л.Пироженко. – К., 2004.
68. Почепцов Г. Г. Коммуникативные технологии двадцатого века / Г. Г. Почепцов. – «Рефл-бук», «Ваклер». – 2001. – 348 с.
69. Практикум з методики викладання іноземних мов у середніх

навчальних закладах (на матеріалі англійської мови): Посібник для студентів/ Кол. Авторів під керівництвом С.Ю.Ніколаєвої і Г.С.Бадаянц. – К.: Ленвіт, 2001. – 296 с.

70. Редько В. Г. На засадах єдиної концепції : особливості побудови шкільних підручників з іноземних мов / В. Г. Редько // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2006. – №5. – С. 78–86.

71. Савченко Г. О. Розвиток комунікативних навичок на уроках англійської мови / Г.О. Савченко. М.: Изд-во Панорама, 2006. – 62 с.

72. Савченко О. Я. Без якісного підручника якісна шкільна освіта неможлива / О. Я. Савченко // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць / редкол. – К.: Комп'ютер у школі та сім'ї, 1999. – С. 3–6.

73. Сахарова Е. Г. Типологическая модель учебно-методических изданий : на примере изданий для высшей школы : автореф. дис. ... кандидата филологических наук : 05.25.03 / Е.Г.Сахарова; Моск. гос. ун-т печати. – Минск, 2008. – 21 с.

74. Симонов В. М. Дидактические основы естественнонаучного образования: теория и практика реализации гуманитарной парадигмы: дисс... доктора пед. наук: 13.00.01 / Симонов Вячеслав Михайлович. – Волгоград, 2000. – 403 с.

75. Склярєнко Н. К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок та вмінь / Н. К. Склярєнко // Іноземні мови сьогодні і завтра: тези конференцій. – Тернопіль: ТДПУ ім. В. Гнатюка, 1999. – С. 96–98.

76. Слостенин В. А. Педагогика: Учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений / Слостенин В.А, Исаев И.Ф., Шиянов Е.Н. – М.: Издательский центр “Академия”, 2002. – 576 с.

77. Смоліна С. В. Методика формування іншомовної лексичної компетенції / С. В. Смоліна // Іноземні мови. – 2010. – № 4. – С. 16–23.

78. Соловова Е. Н. Методика обучения иностранным языкам: Базовый курс лекций: Пособие для студентов пед.вузов и учителей / Е.Н. Соловова. –

М.: Просвещение, 2002. – 239 с.

79. Спирин Л. Ф. Анализ учебно-воспитательных ситуаций и решение педагогических задач / Спирин Л.Ф., Степинский М.А., Фрумкин М.Л. – Ярославль: ГПИ им. К.Д. Ушинского. – 1994. – 129 с.

80. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова. – М.: Русский язык, 2000. – 317 с.

81. Устименко О. М. Навчання іншомовного монологічного мовлення в аспекті компетентнісного підходу / О.М. Устименко // Іноземні мови. – № 2. – 2013. – С. 9-10.

82. Чепуренко Я.О. Навчально-методичний комплекс як вид навчального видання / Я.О. Чепуренко // Актуальні проблеми теорії соціальних комунікацій: Матеріали науковозвітної конференції викладачів кафедри журналістики Інституту української філології та літературної творчості ім. А. Малишка НПУ ім. М.П. Драгоманова: збірник наукових доповідей / Інститут української філології НПУ ім. М.П. Драгоманова. Вип. III. – К.: Ореолсервіс, 2013. – С. 7-14.

83. Шевцова О. І. Реалізація комунікативного підходу в процесі викладання англійської мови // О.І. Шевцова. Англійська мова і література. – Вид. група: Основа. – 2008.- №11. – С. 2-6.

84. Щеглова Н. В. Формирование коммуникативной компетенции в процессе обучения иностранным языкам / Н. В. Щеглова // Историческая и социальнообразовательная мысль. – 2011. – № 4. – С. 105-107.

85. Harbi A. Evaluation Study for Secondary Stage EFL Textbook: EFL Teachers' Perspectives / A. Harbi // English Language Teaching, 2017. – Vol.10. – No.3. – P. 26-39.

86. A Way to Success: English for University Students. Year 1 (Teacher's Book) / [Н. В. Тучина, І. В. Жарковська, Н. О. Зайцева]. – Харків: Фоліо, 2006. – 416 с.

87. Anjaneyulu T. A critical analysis of the English language textbooks in Andhra Pradesh, India / T. Anjaneyulu // ELT Research Journal, 2014. – №3 (4). –

P. 181-200.

88. Ariyan M. A. Social and developmental learning of foreign languages in secondary schools: current aspects: Monograph / M. A. Ariyan. – Nizhny Novgorod: Nizhny Novgorod State Linguistic University after N.A. Dobrolyubova, 2008. – 188 p.

89. Blended learning : Opening the English classroom // Seminar on 'blended learning' in English language teaching (ELT). – 22 March, 2006. – Available at : <http://www.britishcouncil.org/brussels-learning-blended-learning.htm>.

90. Bonk C. J. The handbook of blended learning : Global perspectives, local designs / C. J. Bonk, C. R. Graham. – Pfeiffer, San Francisco, 2006. – P. 5-15.

91. Cook V. Second Language Learning and Language Teaching. / V. Cook. – London : Arnold, 2001. – 262 p.

92. De Angelis G. Interlanguage transfer and competing linguistic systems in the multilingual mind / G. De Angelis, L. Selinker // Cross-linguistic Influence in Third Language Acquisition: Psycholinguistic Perspectives; ed. by J. Cenoz, B. Hufeisen, U. Jessner. – Clevedon, UK: Multilingual Matters, 2001. – P. 42-58.

93. Dudeney G. The Internet and the language classroom / G. Dudeney. – Cambridge : Cambridge University Press, 2000. – 235 p.

94. Heinze, A. Is Blended Learning a 'silver bullet' for part-time mature student education? / A. Heinze and C. Procter // Paper presented at the Blended Learning Conference. – 2008. – Available at: <http://www.herts.ac.uk/fms/documents/008/Aleksej-Heinze-2008.pdf>.

95. McGrath I. Materials evaluation and design for language teaching / I. McGrath. – London: Edinburgh University Press, 2002. – 368 p.

96. Santos L. M. Evaluation of a Foreign Language Textbook Used in the Greater Boston Region: An Evaluation of a Japanese as a Foreign Language Textbook / L. M. Santos // International Research in Education, 2017. – Vol.5, – №.1. – P. 153-161.

97. Tomlinson B. Materials development // Teaching English to speakers of other languages / In R. Carter & D. Nunan (Eds.). – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – P. 66-71.